

UNIVERZITA KARLOVA

Právnická fakulta

Nikola Krátká

Nové české atomové právo

**Současnost a budoucnost využití nukleární energie
a jeho právní aspekty**

Diplomová práce

Vedoucí diplomové práce: Prof. JUDr. Milan Damohorský, DrSc.

Katedra: Právo životního prostředí

Datum vypracování práce (uzavření rukopisu): červen 2018

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem předkládanou diplomovou práci vypracovala samostatně, že všechny použité zdroje byly řádně uvedeny a že práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

Dále prohlašuji, že vlastní text této práce včetně poznámek pod čarou má 150 390 znaků včetně mezer.

V Praze dne 4. 9. 2018

Nikola Krátká

Poděkování

Ráda bych tímto poděkovala vedoucímu své diplomové práce Prof. JUDr. Milanovi Damohorskému, DrSc. za cenné připomínky a rady při tvorbě této práce.

OBSAH

Úvod	6
1. Náhled do historie využívání jaderné energie a trendy využívání jaderné energie v současnosti i blízké budoucnosti	9
1.1. Vývoj využívání jaderné energie a ionizujícího záření ve světě a v Evropské unii	9
1.2. Vývoj využívání jaderné energie a ionizujícího záření v České republice	12
1.3. Využívání jaderné energie v současnosti a blízké budoucnosti	15
1.4. Shrnutí	17
2. Právní úprava využívání jaderné energie na mezinárodní úrovni a v EU	19
2.1. Nadnárodní význam atomového práva	19
2.2. Mezinárodní instituce	20
2.2.1. Mezinárodní agentura pro atomovou energii (IAEA)	21
2.2.2. Agentura pro atomovou energii (NEA)	23
2.2.3. Evropské společenství pro atomovou energii (Euratom)	24
2.3. Prameny mezinárodního atomového práva	25
2.3.1. Mezinárodní smlouvy	25
2.3.2. Právní prameny spojené s činností IAEA	27
2.3.3. Evropské prameny atomového práva	27
2.4. Shrnutí	28
3. České atomové právo	30
3.1. Ústavněprávní základy	30
3.2. Atomový zákon	30
3.3. Vztah atomového zákona k dalším právním předpisům	35
4. Orgány vykonávající státní správu v oblasti mírového využívání jaderné energie a ionizujícího záření	38
4.1. Státní úřad pro jadernou bezpečnost (SÚJB)	38
4.2. Vláda a ministerstva	39
4.3. Další orgány	41
5. Nakládání se zdroji ionizujícího záření	42
5.1. Klasifikace zdrojů ionizujícího záření	42
5.2. Přírodní a umělé zdroje ionizujícího záření	43

5.3. Nástroje ochrany životního prostředí a lidského zdraví ve vztahu k nakládání se zdroji ionizujícího záření	44
5.4. Shrnutí.....	49
6. Nakládání s radioaktivním odpadem	51
6.1. Radioaktivní odpad.....	51
6.2. Mezinárodní principy a úmluvy	52
6.3. Nakládání s radioaktivním odpadem v České republice.....	53
7. Právní odpovědnost v atomovém právu	56
7.1. Odpovědnost za škodu.....	56
7.2. Odpovědnost za ekologickou újmu	60
7.3. Odpovědnost za trestné činy	61
7.4. Odpovědnost za přestupky	62
Závěr.....	64
Seznam použitých zdrojů.....	69
Příloha 1: Prováděcí předpisy k zák. č. 263/2016:.....	72
Příloha 2: Grafy.....	73
Abstrakt	74
Abstract.....	75

Úvod

Elektrická energie se stala neodmyslitelnou součástí dnešního světa, na které závisí mnoho lidských aktivit a bez ní by neexistovaly možnosti, jež už v současnosti považujeme za samozřejmost. Spotřeba elektrické energie ve vyspělých státech se neustále zvyšuje, a proto státy hledají nejrůznější cesty k zajištění jejího dostatečného množství. Pozornost se stočila k alternativním zdrojům a zdrojům získávaných termojadernou reakcí poté, co si společnost uvědomila, že zásoba fosilních paliv skutečně není neomezená. Proto i přes rozporuplnost jaderné energie i rozšířené stigmatizaci v souvislosti s ní, nelze popřít její významnou roli v ekonomikách států. Zajímavost jaderné energie jako energetického zdroje vyplývá hned z několika faktorů. Při výrobě elektrické energie tímto způsobem nevzniká oxid uhličitý (přispívající ke skleníkovému efektu), rovněž emise plyných škodlivin jsou v porovnání s tepelnými elektrárnami velmi nízké. To v době, kdy řada států usiluje o snížení těchto emisí, hraje jaderné energii do karet. Poměr spotřeby jaderného paliva k množství vyrobené elektrické energie je další výhodou využití jaderného paliva jako energetického zdroje. Na druhé straně mince leží poškozování přírody při těžbě uranu, ukládání jaderného odpadu do hlubinných úložišť a velmi škodlivé následky případných jaderných havárií.

Téma diplomové práce jsem si vybrala především pro jeho aktuálnost, a to vzhledem k budoucnosti a neustálému vývoji jaderné energetiky, rovněž díky přijetí nové české právní úpravy v této oblasti v roce 2016, s účinností od 1. 1. 2017. Tato diplomová práce má za cíl nejen přehledně informovat o legislativě upravující problematiku využívání jaderné energie a ionizujícího záření, ale především se zaměřit na změny, které přinesl zákon č. 263/2016 Sb., atomový zákon. Kromě kapitoly zabývající se historií a kapitol podávajících výklad o mezinárodním a národním právu v této oblasti, se diplomová práce zaměřuje na jednotlivé oblasti využívání jaderné energie a ionizujícího záření a s nimi spojená rizika, kterými jsou především dopady na lidský život, zdraví a životní prostředí. Během zpracování této diplomové práce jsem se zaměřila především na následující otázky. Jak bude vypadat blízká budoucnost mírového využívání jaderné energie? Jaké důvody stály za přijetím nové právní úpravy? V čem se nová právní úprava liší od původní právní úpravy? Čím je odpovědnost za jadernou škodu specifická oproti škodě způsobené v jiných právních odvětvích?

Členění této diplomové práce je rozvrženo do 7 kapitol. První kapitola se věnuje krátkému pohledu se do historie a poté i současnosti a blízké budoucnosti využívání jaderné energie a ionizujícího záření, a to jak na celosvětové a evropské úrovni v první podkapitole, tak i pouze na národní úrovni v druhé podkapitole. Třetí podkapitola je zaměřena na současný stav a také vyhlídky do budoucna v této oblasti. Druhá kapitola se zabývá nejdříve vymezením nadnárodního aspektu atomového práva v první podkapitole, v druhé podkapitole nejdůležitějšími mezinárodními institucemi činnými v této oblasti a v poslední třetí podkapitole mezinárodními a evropskými prameny práva týkajícími se mírového využívání jaderné energie a ionizujícího záření.

Třetí kapitola rozebírá výhradně české právní prameny atomového práva. V první podkapitole jsou krátce zmíněny principy uplatňované na ústavněprávní úrovni, další podkapitola se však věnuje již zák. 263/2016, Sb. atomovému zákonu, jeho významu, změnám, které přináší, a porovnáním se zákonem č. 18/1997 Sb., o mírovém využívání jaderné energie a ionizujícího záření a o změně a doplnění některých zákonů. Další kapitola rozebírá institucionální zajištění atomového práva, tedy orgány státní správy působící v oblasti mírového využívání jaderné energie ionizujícího záření a jejich pravomocím a působností.

Obsahem páté kapitoly je klasifikace zdrojů ionizujícího záření v první podkapitole, druhá podkapitola se podrobněji věnuje rozebrání přírodních a umělých zdrojů ionizujícího záření. Poslední podkapitola se pak zabývá nástroji ochrany životního prostředí a lidského života a zdraví ve vztahu k nakládání se zdroji ionizujícího záření. V kapitole šesté dochází k vymezení specifík nakládání s radioaktivními odpady. Zabývá se definicí jaderného odpadu, mezinárodními principy a úmluvami, následovanými českou právní úpravou. Sedmá kapitola se konečně zabývá velmi diskutovanou odpovědností v atomovém právu. Ať už se jedná o odpovědnost za jaderné škody a její specifika, odpovědnost za ekologickou újmu, trestní odpovědnost, či o nově sjednocenou správní odpovědnost.

Při tvorbě diplomové práce jsem uplatňovala především kombinaci metod historického, gramatického a teleologického výkladu. Vzhledem k nedostatečnému množství aktuálních knižních publikací, zejména ve vztahu k zák. č. 263/2016 Sb. atomovému zákonu, mi významným zdrojem byly zdroje internetové, především pak stránky Státního úřadu pro jadernou bezpečnost, Mezinárodní agentury pro atomovou energii a Státního ústavu radiační ochrany. Mezi důležité zdroje této diplomové práce patří i důvodová zpráva k atomovému zákonu. Podstatné informace

jsem získala i během přednášky Ing. Dany Drábové Ph.D., kterých jsem využila především v kapitole týkající se současnosti a budoucnosti v oblasti jaderné energetiky.

Tato diplomová práce vychází z právního stavu k 18. 5. 2018.

1. Náhled do historie využívání jaderné energie a trendy využívání jaderné energie v současnosti i blízké budoucnosti

Cílem této kapitoly je ve zkratce přiblížit postupný vývoj využívání jaderné energie a ionizujícího záření, a to od úplných počátků až do současnosti. Zahrnuty budou rovněž vyhlídky jaderné energetiky do nadcházejících let. Za součást vývoje jaderné energetiky a ionizujícího záření považujeme jak problematiku týkající se přímo jaderné energetiky, tak i například oblast nukleární medicíny či jaderného zbrojení.

1.1. Vývoj využívání jaderné energie a ionizujícího záření ve světě a v Evropské unii

Již od svého vzniku byla jak produkce jaderné energie, tak i nakládání s ní velmi rozporuplným tématem, což vedlo k přijetí mnoha mezinárodních dohod i národních úprav. Přínosnost jaderné energie nelze popřít už vzhledem k faktu, že představuje významnou alternativu k fosilním palivům využívaných v tepelných elektrárnách. Jaderné reaktory se však používají i k jiným účelům, např. i k pohonu ledoborců, vojenských ponorek či pro účely dopravy v kosmu. Poznatky z jaderné fyziky jsou bohatým zdrojem informací a pokroku i ve zdravotnictví, kde má používání radionuklidů neopomenutelný význam. Druhou stranu mince představují rizika spojená s využíváním jaderné energie. Mezi tato rizika patří především dopady jaderných havárií a její využití k výrobě jaderných zbraní.¹

Pevný základ pro bádání v této oblasti byl dán na přelomu let 1895 a 1896, kdy nejprve německý fyzik W. C. Röntgen objevil zcela nový druh záření (tzv. rentgenové záření), na což navázal francouzský fyzik Henry Becquerel se svým objevem tzv. přirozené radioaktivity. V roce 1898 pak následovalo izolování dvou nových prvků (polonia a radia) z uranové rudy Marií Curie-Sklodowskou a jejím manželem Pierrem Curiem. O rok později Ernest Rutherford objevil dva typy záření, alfa a beta, které od sebe odlišuje jejich schopnost pronikání látkami. Třetí typ záření, gama, byl objeven v roce 1900 francouzským fyzikem Paulem Ulrichem Villardem.

Účinků ionizujícího záření se začalo brzy využívat i v **lékařství**. Počet aplikací ionizujícího záření narůstal, a s ním i výskyt nepříznivých následků spojených s jeho užitím. To dalo podnět ke zrodu nového oboru zaměřenému na ochranu před

¹ HANDRLICA, Jakub. *Jaderné právo. Právní rámec pro mírové využívání jaderné energie a ionizujícího záření*. Praha: Auditorium, 2012, str. 22-23.

nežádoucími účinky ionizujícího záření na živé organizmy, dnes označovanému názvem radiační ochrana. Otázky radiační hygieny a ochrany nabíraly na závažnosti a jejich řešení vyžadovalo rozsáhlou interdisciplinární a mezinárodní spolupráci. První kroky v této oblasti byly učiněny již v meziválečném období. Velmi důležitou roli na poli mezinárodní spolupráce sehrály i radiologické kongresy. V roce 1925 v Londýně byla na prvním z nich založena Mezinárodní radiologická společnost, tři roky poté vznikl ve Stockholmu Mezinárodní výbor pro radiologické jednotky a míry a Mezinárodní komise pro radiologickou ochranu.²

V roce 1919 se fyzikovi Ernestu Rutherfordovi podařila uskutečnit přeměna jádra dusíku na jádro kyslíku, což je považováno za jeden z nejzásadnějších objevů moderní fyziky. Mnohaletá práce přispěla pokroku ve fyzice a upřesnila mnoho faktů např. ohledně stavby atomu, nebylo však dosaženo toho hlavního, a to získání postupu k efektivnímu využití atomové energie. Doposud totiž pouhá jedna z 100 000 alfa-částic – „střel“ byla schopna vyvolat uvolnění energie.³ Významný byl objev učiněný v roce 1938 pány O. Hahnem a F. Strassmannem při ostřelování uranu pomalými neutrony. Během tohoto procesu narazili mezi reakčními produkty na atomy jiného prvku, konkrétně barya. Tímto dali základ pro **první předpoklady k řízené štěpné reakci**.⁴ Nacistické Německo zahájilo pak v roce 1939 systematický výzkumný program vedený Wernerem Heisenbergem, který v roce 1940 předložil ucelenou zprávu o možné výrobě funkční jaderné bomby. V Německu sice probíhaly pokusy o stavbu uranového reaktoru usilovně, nakonec však tyto pokusy dopadly neúspěšně.

O německém výzkumu byl informován americký prezident Roosevelt známým dopisem zasláným přímo slavným Albertem Einsteinem. V rámci amerického vojenského projektu Manhattan District, uskutečněného díky týmu R. Oppenheimera a E. Fermiho, vznikl posléze v roce 1942 **první jaderný reaktor se samoudržitelnou řetězovou reakcí**. Jeho vznik následoval v červenci 1945 první pokusný výbuch na vojenské základně Alamogordo v Novém Mexiku. V srpnu 1945 pak došlo při prvním použití jaderných zbraní ke srovnání japonských měst Hirošima a Nagasaki se zemí.⁵ S postupným zjišťováním informací o tragických až katastrofálních účincích

² HANDRLICA, Jakub. *Jaderné právo. Právní rámec pro mírové využívání jaderné energie a ionizujícího záření*. Praha: Auditorium, 2012, str. 32-33.

³ POKOVÁ, Erika. *Historie jáchymovského uranu*. In: Vesmír č. 9, 1994: přírodovědecký časopis Akademie věd České republiky. Praha.

⁴ Viz <http://edu.techmania.cz/cs/encyklopedie/fyzika/atomy-castice/stepeni-jader>, k 17. 3. 2018.

⁵ Viz <http://utf.mff.cuni.cz/~podolsky/Ejemc2/Ejemc2.htm>, k 17. 3. 2018.

výbuchů netrvalo dlouho, než bylo zahájeno mezinárodní úsilí o dosažení jaderného odzbrojení. S tím souvisí tzv. Baruch Plan, který byl předložen americkou vládou v červnu 1946 a předpokládal vytvoření mezinárodního orgánu, který by dohlížel na demontáž zařízení na výrobu jaderných zbraní a rovněž by upravoval i příslušné sankce v případě porušení. Tehdejší Sovětský svaz plán odmítl, už vzhledem k faktu, že by výše zmíněný plán zajistil jaderný monopol USA a takováto situace by pro Sovětský svaz jednoduše nebyla přijatelná. K odzkoušení první vlastní atomové zbraně Sovětského svazu došlo v roce 1949. Během studené války, která následovala, se postupně podařilo jaderné zbraně získat i dalším velmocím. Mezi země vlastníci jaderné zbraně se přidala v roce 1952 Velká Británie, v roce 1960 Francie a čtyři roky poté i Čínská lidová republika.⁶

Klíčové poznatky a kroky v rámci bádání na poli mírového využívání jaderné energie pochází ze Spojených států. Komise pro atomovou energii USA, která byla v roce 1946 původně zřízena k vývoji jaderných zbraní, časem zahájila i výzkum a vývoj v oblasti jaderných reaktorů. **K první výrobě elektrické energie za použití jaderného reaktoru** došlo v roce 1951 ve výzkumné stanici EBR-I poblíž Arca (Idaho). Ačkoliv bylo v roce 1953 zažádáno o povolení výstavby první jaderné elektrárny v USA, úplně první jaderná elektrárna byla zprovozněna v roce 1954 v tehdejší Sovětském svazu ve městě Obninsk. V roce 1953 na půdě Organizace spojených národů prezident Spojených států D. Eisenhower přednesl návrh Atoms for peace, který je považován za stěžejní počín v oblasti institucionalizace spolupráce v oblasti mírového využívání jaderné energie a ionizujícího záření.⁷

Rok 1954 nebyl přelomový jen v oblasti jaderné energetiky. Tentýž rok skupina inženýrů ze společnosti Westinghouse vytvořila reaktor pro ponorku Nautilus, která se stala první provozuschopnou ponorkou na jaderný pohon. Pro Nautilus byl použit první článek typově nejúspěšnější řady reaktorů. Tyto reaktory mají zatím nejlepší dosažené bezpečnostní parametry a do stejné kategorie patří i reaktory využívané v České republice.

Můžeme říci, že v období od roku 1950 do 1965 docházelo ke stavbě **prvních jaderných elektráren**. Jejich cílem bylo prozkoumat různé koncepty výroby tepla

⁶ TŮMA, Miroslav. *Jaderné odzbrojení: utopie, nebo projev politického realismu?* Praha: Ústav mezinárodních vztahů, 2011, str. 17.

⁷ HANDRLICA, Jakub. *Jaderné právo. Právní rámec pro mírové využívání jaderné energie a ionizujícího záření*. Praha: Auditorium, 2012, str. 35-38.

štěpnou řetězovou reakcí a způsob, jak ho dovézt do konečného požadovaného produktu – elektřiny. K budování této typové řady se přidal i československý jaderný průmysl, když v roce 1958 začalo budování reaktoru v Jaslovských Bohunicích, který byl uveden do provozu v roce 1972. **Druhá generace** jaderných elektráren byla stavěna od konce 60. let až do 90. let a tyto elektrárny tvoří základ funkčních jaderných elektráren ve světě. Okolo roku 1990 se trh nasýtil a počet jaderných elektráren se ustálil přibližně na počtu 440 a na podobném čísle se drží do dnešní doby. Z toho důvodu o vylepšené reaktory **generace tři** nebyl žádný výraznější zájem a příliš se nestavěly. Konstrukteři a vývojáři však i přesto pokračovali v práci a pokročili především v oblastech, které jsou pro stavbu jaderné elektrárny zásadní, aby jaderná elektrárna vůbec mohla vstoupit na trh. Tyto oblasti se soustředí především na bezpečnost, ekonomičnost a jednoduchou konstrukci.⁸

1.2. Vývoj využívání jaderné energie a ionizujícího záření v České republice

Česká republika se může chlubit dlouholetou historií těžby uranu, významného prvku využívaného k štěpné jaderné reakci. Ačkoliv počátky této těžby můžeme datovat až do 16. století, svého prvního využití se tato ruda dočkala až v 19. století, a to ve výrobě uranových barev. K dalšímu zlomu došlo v Jáchymově při již dříve zmíněném objevu radia. S produkcí radia, které našlo využití ve zdravotnictví, se pak začalo počátkem 20. století. Jaderné zbraně a potřeba radioaktivních materiálů k jejich konstrukci způsobily po konci druhé světové války revoluci v české těžbě. Ta na počátku 50. let zaznamenala rapidní nárůst a maximální produkce uranu byla až 3000 tun za rok. České uranové doly nesly nemalý strategický význam i pro tehdejší Sovětský svaz.⁹

Po roce 1989 došlo k značnému poklesu v těžbě uranu, jelikož byl vyhlášen útlumový program, při kterém klesla těžba uranu přibližně o 600 tun za rok. V současnosti již byla komerční těžba uranové rudy v České republice v souladu s usnesením vlády č. 50 ze dne 25. ledna 2016 ukončena. Poslední důl, který se nacházel v Rožné, byl uzavřen k 31. 12. 2016 a s tím přišel i **konec těžby uranu v České republice**. V přítomnosti se setkáváme se situací, kdy je uran těžen už jen jako

⁸ Zdrojem těchto informací byla přednáška Ing. Dany Drábové Ph.D. na téma „Nový atomový zákon“ ze dne 5. 4. 2017 na Právnické fakultě Univerzity Karlovy.

⁹ Viz <http://oenergetice.cz/ostatni/historie-a-soucasnost-tezby-uranu-v-cr/>, k 21. 3. 2018.

vedlejší produkt v rámci sanace horninového prostředí.¹⁰ Navzdory rapidnímu nárůstu těžby uranu po druhé světové válce byla jaderná energie a ionizující záření na našem území využívána vždy pouze k mírovým účelům. Těžba a zpracování jáchymovské rudy sehrály důležitou roli v počátečních výzkumech přírodní radioaktivity. V roce 1919 pak vznikl Státní ústav radiologický jako jedno z prvních výzkumných pracovišť pro chemické a fyzikální výzkumy radioaktivity na našem území.¹¹

Ve stejném roce (1946) jako byl spuštěn v Sovětském svazu první jaderný reaktor, vznikl v České republice Výbor pro atomovou fyziku při české akademii věd a umění. V dubnu 1955 došlo k podepsání československo-sovětské dohody o sovětské pomoci při výstavbě centra jaderného výzkumu v ČSSR a o pomoci při výchově našich specialistů v jaderných oborech, následovaného nabídkou podpory během výstavby experimentální průmyslové jaderné elektrárny ze strany Sovětského svazu. Následkem toho došlo k založení Vládního výboru pro výzkum a mírové využití jaderné energie vládním nařízením č. 30 z 10. 6. 1955, jenž se zasloužil o založení Ústavu jaderné fyziky v Řeži u Prahy. V následujícím roce jeho místo zaujal Státní výbor pro rozvoj techniky a Ústav jaderné fyziky zaujal pozici pod Československou akademií věd, s pozdější změnou jména na Ústav jaderného výzkumu. S vidinou dalšího rozvoje jaderné energetiky a dalších oblastí mírového využívání vznikla potřeba výchovy odborníků na danou problematiku, proto došlo k založení Fakulty technické a jaderné fyziky při Univerzitě Karlově v Praze, která ale v roce 1959 přešla pod České vysoké učení technické v Praze a později byla přejmenována na Fakultu jadernou a fyzikálně inženýrskou.

K ustavení **Komise pro atomovou energii** při Státním výboru pro rozvoj techniky došlo Usnesením vlády č. 339 z 29. 4. 1959. K zrušení tohoto výboru došlo však již v roce 1962, kdy byl nahrazen Státní komisí pro rozvoj a koordinaci vědy a techniky. Později došlo k přejmenování komise pro atomovou energii na Československou komisi pro atomovou energii se statutem stálého výboru Státní komise pro rozvoj a koordinaci vědy a techniky pro oblast mírového využívání jaderné energie. Činnost této komise zahrnovala tvorbu a plnění československého jaderného programu, problematiku jaderné bezpečnosti, dodržování ustanovených záruk o kontrole štěpných materiálů a mezinárodní spolupráce v oblasti mírového využívání

¹⁰ Viz <https://www.diamo.cz/tezba>, k 21. 3. 2018.

¹¹ DRÁBKOVÁ, A. Historie radiační ochrany v České republice (10 let Státního ústavu radiační ochrany). Praha: Státní ústav radiační ochrany, 2006, str. 10.

jaderné energie. Pod komisi patřil i Ústav pro výzkum, výrobu a využití radioizotopů a Ústřední informační středisko pro jaderný program. Původní výzkumný ústav v Řeži byl rozdělen v roce 1972 na Ústav jaderného výzkumu, který stále funguje jako podpora státního dozoru a Ústav jaderné fyziky, který v současnosti vyvíjí činnost pod Akademií věd České republiky.

První československá jaderná elektrárna A-1 (těžkovodní reaktor) započala se svou činností taktéž v roce 1972, a to v Jaslovských Bohunicích na Slovensku. Následovalo budování čtyř bloků tlakovodních typů VVER (1978, 1979, 1984, 1985), taktéž v Jaslovských Bohunicích, čtyř bloků v Dukovanech (1985-1987), dvou bloků v Mochovicích (1998, 2000) a dvou bloků jaderné elektrárny Temelín (2000 a 2003). Co se vzdělávání týče, tak v roce 1990 vznikl první školní reaktor VR-1 na Fakultě jaderné a fyzikálně inženýrské (FJFI) ČVUT.

Novela zákona č. 50/1976 Sb. o územním plánování a stavebním řádu a jeho prováděcí vyhlášky (č. 83/1976 Sb. a č. 85/1976 Sb.) byla velmi důležitá z hlediska tvorby legislativního právního rámce v oblasti průmyslového využívání jaderné energie. Tato norma obsahovala požadavek na speciální souhlas komise s realizací staveb obsahujících jaderná zařízení. V období mezi rokem 1977 a 1980 pak komise vyvíjela činnost v oblasti vydávání právních předpisů týkajících se jaderné energetiky. Vyvrcholením legislativní tvorby bylo vydání zákona č. 28/1984 Sb., o výkonu státního dozoru nad jadernou bezpečností jaderných zařízení, který stanovil komisi jako orgán státního dozoru nad jadernou bezpečností, stejně tak určil i její pravomoci a působnost.¹²

V roce 1992 byl zřízen **Státní úřad pro jadernou bezpečnost** jakožto nástupce výše zmíněné komise. Jako hlavní poslání nově založené instituce bylo určeno vykonávání státní správy a dozoru nad využíváním jaderné energie a ionizujícího záření, stanovení základních podmínek zajištění jaderné bezpečnosti, radiační ochrany, havarijní připravenosti a fyzické ochrany a výkon státní správy a dozoru při využívání jaderné energie a při činnostech vedoucích k ozáření, vytvoření státem garantovaného režimu pro zajištění bezpečného ukládání radioaktivních odpadů a havarijní připravenost pro případ radiačních nehod. Jako další významná instituce v roce 1997 vznikla Správa úložišť radioaktivních odpadů, a to jako organizační složka státu financována prostředky z jaderného účtu. V roce 1995 se stal Státní úřad pro jadernou

¹² Viz <https://www.sujb.cz/o-sujb/15-let-sujb/historie-a-predchudci-sujb/>, k 25. 3. 2018.

bezpečnost orgánem zodpovědným za výkon státního dozoru v celé oblasti využívání jaderné energie a ionizujícího záření, tím převzal i působnost v oblasti ochrany před ionizujícím zářením dříve náležející Ministerstvu zdravotnictví. Ve stejném roce byl rozhodnutím předsedy úřadu jako rozpočtová organizace zřízen Státní ústav radiální ochrany, jehož hlavní činnost spočívá v ochraně obyvatelstva před ionizujícím zářením.¹³

1.3. Využívání jaderné energie v současnosti a blízké budoucnosti

Jaderná energie je v dnešní době složkou energetického mixu mnoha vyspělých států po celém světě. Statistika Světové jaderné asociace k 1. 4. 2018 zaznamenala provoz 449 jaderných reaktorů ve 30 státech světa, a to s celkovou instalovanou kapacitou 394 137 MW_e. Navíc se desítek dalších reaktorů v současné době staví a velké množství výstaveb je již alespoň naplánováno. Stavba dalších 333 reaktorů se zvažuje a hodnota jejich předpokládaného instalovaného výkonu by měla dosáhnout 381 895 MW.¹⁴

O současné generaci jaderných elektráren se hovoří jako o **generaci 3+**. Velká očekávání jsou vložena do zlomového vývoje, kdy by do roku 2030 na trh měly přijít jaderné elektrárny generace 4. **Generace 4** není pokračováním současného konceptu jaderných elektráren, ale částečně se technicky vrací ke generaci 1. Předsedkyně Státního úřadu pro jadernou bezpečnost Dana Drábová zastává názor, že má-li mít jaderná energetika nějaký pozitivní dlouhodobý výhled do budoucna, je třeba udělat tento krok ke generaci 4 co nejdříve.¹⁵

Vzhledem k faktu, že přibližně jedna třetina celkové produkované elektřiny v Evropské unii pochází z jaderných elektráren, má i zde jaderná energie své nezastupitelné místo.¹⁶ Zdaleka ne všechny evropské země však zaujímají k výrobě jaderné energie a jejímu využití kladný postoj. Zejména po událostech ze dne 11. 4. 2011, kdy došlo k zemětřesení v japonském městě Fukušima, které mělo za následek zatopení zdejší jaderné elektrárny a poškození tří tlakových reaktorů, což způsobilo únik štěpných produktů. Tato havárie byla hodnocena na stupnici INES¹⁷ nejvyšším stupněm 7. Stejným stupněm byla hodnocená zatím doposud nejničivější

¹³ Viz <https://www.sujb.cz/o-sujb/15-let-sujb/vznik-a-vyvoj-sujb/>, k 25. 3. 2018.

¹⁴ Viz <https://www.cez.cz/cs/pro-media/cisla-a-statistiky/energetika-ve-svete.html>, k 18. 5. 2018.

¹⁵ Zdrojem těchto informací byla přednáška Ing. Dany Drábové Ph.D. na téma „Nový atomový zákon“ ze dne 5. 4. 2017 na Právnické fakultě Univerzity Karlovy.

¹⁶ Viz <https://www.cez.cz/cs/vyroba-elektřiny/jaderna-energetika/je-ve-svete.html>, k 28. 3. 20018.

¹⁷ Viz <https://www.iaea.org/sites/default/files/ines.pdf>, k 29. 3. 2018.

havárie jaderné elektrárny v Černobyli, ke které došlo dne 26. dubna 1986.¹⁸ Nejvýrazněji z evropských zemí na výše zmíněnou havárii reagovalo Německo s rozhodnutím, že do roku 2022 mají být v zemi **uzavřeny všechny jaderné elektrárny**. Belgie a Švýcarsko patří mezi další země, které plánují uzavření svých jaderných elektráren. Belgie uzavření plánuje uskutečnit do roku 2025, Švýcarsko pak do roku 2035. Některé země mají dokonce svůj postoj k používání jaderných elektráren upravený přímo ve svých ústavách či ústavních zákonech. Mezi takové evropské státy patří například Irsko a Rakousko. Ing. Dana Drábová Ph.D. na své přednášce zmínila, že i přes plánovaná odstavení jaderných elektráren uvádí průzkumy Evropské komise, že pokles podílu jaderné energie na celkovém objemu bude do roku 2050 minimální.¹⁹ Zda-li a jak jsou země chystající odklon od jádra na tuto změnu připravené, to je další otázkou. Podle Reinholda Scheuringa, odborníka pohybujícího se více jak dvacet let ve vedení německé jaderné elektrárny, pro Německo zůstává otázka nahrazení jaderné energie stále problematická, jelikož v některých částech Německa její podíl pokrývá do dnešního dne i více jak 50 % celkové spotřeby. R. Scheuring rovněž tvrdí, že před havárií ve Fukušimě se v Německu hovořilo o jádru jako o mostu do budoucnosti.²⁰ Dalším příkladem „sporů o jádro“ může být žaloba Rakouska v soudním boji proti plánované dostavbě jaderné elektrárny Paks v Maďarsku, přičemž dle slov lucemburské ministryně životního prostředí Carole Dieschbourgové se k Rakousku připojí i Lucembursko.²¹

Průměrný věk evropských jaderných elektráren je 30 let, při dobré péči by se mohly na výrobě jaderné energie podílet i 50 let. Za účelem zachování současného množství produkce jaderné energie bude potřeba po roce 2020 začít se stavbou nových jaderných elektráren. I když by část podílu, který je nyní pokrytý produkcí jaderné energie, měla být do roku 2050 pokryta energií produkovanou z obnovitelných zdrojů, bude jaderná energetika i nadále hrát důležitou roli a bude potřeba jaderné zdroje na území Evropy „omladit“.²²

¹⁸ Viz <https://www.iaea.org/newscenter/news/fukushima-nuclear-accident-update-log-15>, k 29. 3. 2018

¹⁹ Zdrojem těchto informací byla přednáška Ing. Dany Drábové Ph.D. na téma „Nový atomový zákon“ ze dne 5. 4. 2017 na Právnické fakultě Univerzity Karlovy.

²⁰ Viz <https://www.euro.cz/byznys/nostalgie-po-atomu-nemecke-jadro-bylo-nejlepsi-rika-sef-odstavene-el-ektrarny-1344890>, k 29. 3. 2018

²¹

Viz <http://oenergetice.cz/rychle-zpravy/lucembursko-se-stavi-proti-rozsireni-madarske-jaderne-elektrarny/>, k 29. 3. 2018

²² Zdrojem těchto informací byla přednáška Ing. Dany Drábové Ph.D. na téma „Nový atomový zákon“ ze dne 5. 4. 2017 na Právnické fakultě Univerzity Karlovy.

Vyhlídky jaderné energetiky v České republice lze považovat za pozitivní. Státní energetická koncepce definuje jako jeden ze svých cílů energetickou soběstačnost a stanoví, že výroba jaderné energie by měla do roku 2040 na vedoucí pozici nahradit uhelnou energetiku. Co se českých jaderných elektráren týká, v současné době u nás fungují dvě jaderné elektrárny. Jedná se o jadernou elektrárnu Dukovany se 4 reaktory typu VVER 440/213 s celkovým nominálním elektrickým výkonem 2040 MW, a jadernou elektrárnu Temelín s 2 reaktory typu VVER 1000/320 o celkovém elektrickém výkonu 2110 MW. V současné době probíhá plánované odstavení bloku 1 v Dukovanech, za účelem plánované výměny paliva spojeného s generální opravou. Na grafu č. 1 (příloha 2) můžete vidět výkon ostatních bloků obou jaderných elektráren, který se ustálil na výši nominálního výkonu.²³ Podíl jaderného paliva při výrobě energie u nás je v současnosti druhý nejvyšší, větší podíl zaujímá už jen hnědé uhlí (viz graf 2 v příloze č. 2).²⁴ Jaderná elektřina má v současné době podíl přibližně 35 % na celkovém objemu elektřiny. Jaderné reaktory v Dukovanech postupně stárnou a s jejich životností se počítá přibližně do roku 2035. V současné době se plánuje stavba nových jaderných bloků, o které by bylo záhodno rozhodnout co nejdříve, aby nové bloky byly k dispozici ještě před uzavřením starých jaderných bloků v Dukovanech. S největší pravděpodobností se bude jednat o jeden blok v Temelíně a jeden v Dukovanech.²⁵

1.4. Shrnutí

Od prvních objevů různých druhů ionizujícího záření uběhlo mnoho let, než se podařila uskutečnit řízená štěpná reakce. Hlavní motivací k rozvoji a navázání na tyto poznatky se stala touha po získání jaderných zbraní v období druhé světové války. Dopady užití jaderných zbraní a později následky jaderných havárií jasně mezinárodnímu společenství ukázaly, že jaderná energie a ionizující záření sice mohou být dobrým sluhou, ale také zlým pánem. Mezinárodní společenství na tyto situace pružně reagovalo přijetím úmluv, které mají za úkol zajistit ochranu zdraví a života lidí, majetku a životního prostředí. Stejně jako v jiných zemích i v České republice došlo k založení výzkumných institucí zaměřených na jaderný výzkum a později jsme se dočkali i své první jaderné elektrárny. Díky probíhajícímu výzkumu a vyvíjení aktivit

²³ Viz <https://www.sujb.cz/jaderna-bezpecnost/jaderna-zarizeni/>, k 18. 5. 2018.

²⁴ *Roční zpráva o provozu elektrizační soustavy České republiky 2016*, Energetický regulační úřad, str. 8.

²⁵ Viz <http://oenergetice.cz/jaderna-elektrarny/soucasny-stav-budoucnost-jaderna-energetiky-dil-2/>, k 18. 5. 2018.

v rámci průmyslového využívání jaderné energie vznikla potřeba vytvoření nezbytné právní úpravy. Postupem času byly zřízeny instituce zodpovědné za jadernou bezpečnost, ukládání radioaktivních odpadů a radiační ochranu, které známe v současnosti.

O tom, že se jaderná energetika neustále vyvíjí a posouvá kupředu, hovoří už jen fakt, že za několik desítek let vznikly již 4 generace jaderných reaktorů. Celkový počet reaktorů ve světě se má dle statistik Světové jaderné asociace ještě zvýšit. Na území Evropské unie je pak podstatná část celkové energie vyráběna právě díky jaderné energetice i přes to, že její produkci a využívání můžeme považovat za rozporuplné téma. Na jedné straně plánuje hned několik evropských zemí v nadcházejících letech odklon od jádra, na druhé straně se chystají jiné země na spuštění svých prvních jaderných elektráren. Česká republika s jadernou energií v budoucnosti rovněž počítá, neb příslušné strategické dokumenty jasně stanoví jako jeden ze svých cílů energetickou soběstačnost a zvýšení podílu produkce z jaderné energetiky oproti produkci z energetiky uhelné.

Fakta a strategické plány hovoří o tom, že se i nadále musí s jadernou energetikou počítat. Je však důležité nezapomenout na průběžné omlazování soustavy jaderných reaktorů a uplatňování nových postupů a poznatků získaných neustálým vývojem dané oblasti, aby bylo dosaženo co nejvyšší možné míry bezpečnosti a výkonu jaderných elektráren.

2. Právní úprava využívání jaderné energie na mezinárodní úrovni a v EU

I když hlavním zaměřením této diplomové práce je současná právní úprava a trendy týkající se českého atomového práva, stejně jako porovnání nejnovější právní úpravy s úpravou platnou ještě v roce 2016, je vhodné zmínit, že naše právní úprava není izolovanou jednotkou stojící mimo mezinárodní systém práva. Vždyť sama Česká republika se stala členem několika mezinárodních organizací angažujících se v oblasti jaderné energetiky i smluvní stranou mnoha mezinárodních dohod.

2.1. Nadnárodní význam atomového práva

S přihlédnutím ke skutečnosti, že oblast jaderné energetiky a jejího využívání se ani zdaleka netýká pouze České republiky, nýbrž se jedná o problematiku přesahující území státu, je pro tuto oblast zcela nezbytná existence adekvátního právního rámce. Regulace jaderné bezpečnosti v pre-černobylském období vznikala především na národních úrovních jednotlivých států. Na mezinárodní úrovni se uplatňovala právní regulace pod Mezinárodní agenturou pro atomovou energii, avšak pouze v podobě soft-law.²⁶

Silnou motivaci ke vzniku mezinárodní právní úpravy zadal fakt, že právě jaderná energie se během druhé světové války stala klíčovou k získání nukleárních zbraní, které měly poskytnout vlastníkovvi značnou vojenskou i silovou výhodu. Případy jaderných katastrof pak všeobecné nálady k nalezení společného právního rámce pro mírové využívání jaderné energie jen umocňovaly. Havárie v Černobylu ukázala, že mezinárodní společenství dokáže společně zareagovat na akutní problémy dotýkající se nejzávažnějších otázek problémů lidí zasažených tragickou událostí takového rozměru, jako představuje jaderná havárie. Hlavními znaky se po havárii v Černobylu stala spolupráce a sdílení know-how. V dílčích elektrárnách byly prováděny bezpečnostní testy a postupně byly uzavírány mezinárodní konvence, které měly zajistit dodržování vysoké úrovně bezpečnosti. Dále probíhalo zvyšování bezpečnosti starých bloků jaderných elektráren, stejně jako jejich modernizace v rámci různých bilaterálních a multilaterálních programů. Jaderná energetika se v začátcích vyvíjela individuálně v jednotlivých regionech, avšak v tomto ohledu byl Černobyl základním kamenem,

²⁶ HANDRLICA, JAKUB. Jaderné právo. Právní rámec pro mírové využívání jaderné energie a ionizujícího záření. Praha: Auditorium, 2012, str. 51.

který připravil zázemí pro mezinárodní spolupráci v oblasti jaderné energetiky, neboť se stal živoucím důkazem toho, že otázky jaderné bezpečnosti zdaleka přesahují hranice jednotlivých států.²⁷

2.2. Mezinárodní instituce

Po druhé světové válce se pozornost věnovaná možnému využívání jaderné energie značně snížila. Důvodem byly především narušené ekonomiky států, které se soustředily primárně na nápravu válkou způsobených škod, a také utajování informací a státní monopol v oblasti jaderných materiálů a výrobních postupů Spojených států. Zaměření států v západní Evropě na tradiční zdroje energie a svou organizaci v této oblasti zadalo v roce 1951 podnět k podepsání mezinárodní smlouvy o založení Evropského společenství uhlí a oceli.

Navzdory výše uvedeným informacím probíhaly rozpravy odborníků týkající se jaderné energetiky již od 40. let. Za jejich vyústění můžeme považovat kooperaci mezi jadernými fyziky z několika západoevropských států a organizaci konference v Lausanne v prosinci 1949, kde došlo k přijetí rezoluce požadující vytvoření společné platformy vědecké spolupráce v oblasti jaderné energetiky v západní Evropě. Za první integrační krok v oblasti jaderné energetiky je považováno založení Evropské rady pro jaderný výzkum úmluvou ze dne 1. července 1953, následně přejmenované na Evropskou organizaci pro jaderný výzkum (CERN). V roce 1955 tzv. Armandova zpráva označila produkci jaderné energie za klíčovou součást v cestě za energetickou soběstačností západoevropských států. Zpráva rovněž zdůraznila potřebné kroky jako např. nutnost mezivládní spolupráce k jejímu dosažení. Za tímto účelem byla v rámci Evropské organizace pro evropskou hospodářskou spolupráci ustavena Komise pro energetiku.²⁸ Součástí této komise byla zvláštní pracovní skupina věnující se otázkám týkajících se dalšího pokroku v oblasti jaderné energetiky. Ke zveřejnění prvního výstupu této pracovní skupiny došlo v roce 1955. Výstup obsahoval doporučení k vytvoření samostatné agentury pro oblast jaderné energetiky v rámci Organizace pro evropskou hospodářskou spolupráci. V roce 1957 byla založena Evropská agentura pro atomovou energii, která se v roce 1972 transformovala na dnešní Agenturu

²⁷ DRÁBOVÁ, Dana. *Jaderná energetika před černobylskou havárií a po ní*. In: Vesmír č. 3, 2006: přírodovědecký časopis Akademie věd České republiky. Praha:

²⁸ Evropská organizace pro evropskou hospodářskou spolupráci byla západoevropskou předchůdkyní mezinárodní Organizace pro ekonomickou spolupráci a rozvoj založenou v roce 1961.

pro atomovou energii.²⁹ Evropská agentura pro atomovou energii nebyla ani zdaleka jediným mezinárodním společenstvím založeným v roce 1957, neboť v témže roce bylo založeno i Evropské společenství pro atomovou energii (Euratom) a Mezinárodní agentura pro atomovou energii (IAEA).³⁰

Mezinárodní organizace můžeme dělit podle působnosti na celosvětové, regionální, organizace s úzce vymezenou působností a organizace s široce vymezenou působností. Podle pravomoci se může jednat o organizace s přímou normotvornou pravomocí, výkonem dozoru, koordinací a programů vědeckotechnické spolupráce, harmonizací standardů nezávaznými doporučeními a s pravomocí vstupovat do mezinárodněprávních závazků.³¹

2.2.1. Mezinárodní agentura pro atomovou energii (IAEA)

Mezinárodní agentura pro atomovou energii (International Atomic Energy Agency, dále jen „IAEA“) vznikla v roce 1957 a v současné době ji můžeme považovat za nejvýznamnější organizaci svého druhu. IAEA sídlí ve Vídni a sdružuje 169 členských států z celého světa.³² Tehdejší Československo bylo jedním ze zakládajících států IAEA, Česká republika se pak stala členem v roce 1993. Organizací sledované cíle uvedené v článku II Statutu IAEA jsou podpora rozvoje mírového využívání jaderné energie a zajištění, že tato energie nebude dále užívána k vojenským účelům.

V případě IAEA se nejedná o jednu z přidružených agentur OSN, ale existuje přímo speciální smlouva upravující vztahy mezi těmito dvěma organizacemi. IAEA vymezila svůj vztah k OSN i v čl. III B odst. 1 Statutu IAEA ustanovením, že její činnost má být vyvíjena v souladu s principy OSN. Provázanost s OSN je vidět i v článku III A odst. 6, upravujícím spolupráci s kompetentními orgány OSN ve věci ochrany zdraví a minimalizace nebezpečí na životě a majetku, a článku III B odst. 4,

²⁹ HANDRLICA, Jakub. *Jaderné právo. Právní rámec pro mírové využívání jaderné energie a ionizujícího záření*. Praha: Auditorium, 2012, str. 41-46 a str. 83.

³⁰ HANDRLICA, Jakub. *Jaderné právo. Právní rámec pro mírové využívání jaderné energie a ionizujícího záření*. Praha: Auditorium, 2012, str. 50-51.

³¹ HANDRLICA, Jakub. *Jaderné právo. Právní rámec pro mírové využívání jaderné energie a ionizujícího záření*. Praha: Auditorium, 2012, str. 71-74.

³² Informace platná k 12/2017, viz <https://www.iaea.org/about/governance/list-of-member-states>, 30. 3. 2018.

který stanovuje povinnost každý rok předložit zprávu o činnosti valnému shromáždění OSN a případně kontaktovat Radu bezpečnosti, dle konkrétní situace.³³

Nejvyššími orgány agentury jsou Rada guvernérů (čl. VI Statutu IAEA) a Valné shromáždění (čl. V Statutu IAEA). Valné shromáždění se setkává jednou za rok a sestává se z představitelů jednotlivých členských států a zástupců mezinárodních organizací, které s agenturou uzavřely bilaterální dohodu. Shromáždění se zabývá nejdůležitějšími otázkami týkajícími se činnosti agentury, schvaluje výroční zprávu, rozpočet, program činnosti a další. Mimo jiné může rozhodnout i o ukončení členství státu. Rada guvernérů se skládá celkem z 35 delegátů, přičemž 13 členů reprezentuje státy s nejrozvinutějším jaderným programem a 22 delegátů je voleno Valným shromážděním, kteří by měli rovnoměrně zastupovat jednotlivé regiony. Rada guvernérů se schází pětkrát do roka a připravuje návrh rozpočtu, posuzuje členství v agentuře, jmenuje generálního ředitele atd.³⁴ Uvnitř agentury fungují i jiné orgány, a to především orgány poradní. Jako příklad mohu uvést Mezinárodní expertní skupinu pro jadernou bezpečnost (International Nuclear Safety Group), Mezinárodní expertní skupinu pro jadernou odpovědnost (International Expert Group on Nuclear Liability) a Poradní skupinu pro uplatňování záruk (Standing Advisory Group On Safeguards Implementation).

Čl. III Statutu upravuje jednu z hlavních oblastí, na které se agentura zaměřuje, a to **podporu a rozvoj technologické spolupráce** v oblasti mírového využívání jaderné energie mezi jednotlivými členskými státy. Zásadní roli hraje v této oblasti Program technologické spolupráce, jež schvaluje Rada guvernérů vždy na dobu dvou let. IAEA dala rovněž vzniknout mnoha mezinárodním smlouvám, ale sama ve vztahu k nim smluvní stranou není. Depozitářem těchto smluv je Generální ředitel IAEA a agentura k nim zajišťuje široký tzv. program legislativní asistence. K těmto smlouvám patří např. Vídeňská úmluva o odpovědnosti za jaderné škody (1963), Úmluva o fyzické ochraně jaderných materiálů (1979), Úmluva o pomoci v případě radiační nebo jaderné nehody (1986), Úmluva o včasném oznamování jaderné nehody (1986) a další.³⁵

³³ HANDRLICA, Jakub. *Jaderné právo. Právní rámec pro mírové využívání jaderné energie a ionizujícího záření*. Praha: Auditorium, 2012, str. 75.

³⁴ Viz <https://www.iaea.org/about>, k 30. 3. 2018.

³⁵ HANDRLICA, Jakub. *Jaderné právo. Právní rámec pro mírové využívání jaderné energie a ionizujícího záření*. Praha: Auditorium, 2012, str. 76-79.

Dalším výsledkem činnosti agentury jsou **technické standardy** a výsledky mezinárodních odborných misí a z nich plynoucí doporučení. Technické standardy zavazují agenturu samou v její činnosti (čl. III odst. 6 Statutu), státy na ně zase pohlíží jako na soubor harmonizovaných pravidel pro oblast jaderné bezpečnosti. Nejedná se o právně závazná pravidla, závaznými se stávají až v případě inkorporace do národních právních úprav. Čl. XII Statutu vymezuje oprávnění agentury ke kontrole jaderných zařízení na území členských států. Nezávisle k výkonu kontrol podle článku XII v roce 1982 začal běžet proces dobrovolné evaluace. Ačkoliv IAEA může dle Statutu provádět kontroly, nedisponuje pravomocí nařídít příslušné kroky k nápravě. Tyto inspekční aktivity tedy spíše slouží členským státům jako nezávislé technické posouzení a kontrola bezpečnosti.

Tzv. zárukový verifikační systém je zvláštním souborem pravomocí vyplývajícím pro IAEA ze Statutu. Čl. XII upravuje pravomoci, které může IAEA využít v rámci jakéhokoliv agenturního projektu, či pokud je tak ujednáno. V případě, že byl výsledek inspekce shledán neuspokojujícím a dotyčný stát v přiměřeném čase nezjednal adekvátní nápravu, může IAEA pozastavit či dokonce stáhnout svou podporu z projektu, včetně odebrání příslušných materiálů a zařízení.³⁶

2.2.2. Agentura pro atomovou energii (NEA)

Agentura pro atomovou energii (dále jen „NEA“) je mezivládní agentura, která usnadňuje spolupráci mezi zeměmi s vyspělou infrastrukturou jaderných technologií s cílem usilovat o špičkovou úroveň v oblasti jaderné bezpečnosti, technologie a dalších oblastí. Vznikla jako specializovaná agentura spadající pod Organizaci pro ekonomickou spolupráci a rozvoj (OECD) v roce 1957 a její sídlo se nachází v Paříži. V současné době má NEA 33 členů, kteří dohromady tvoří přibližně 84 % celkové jaderné kapacity.³⁷ Česká republika se stala členem NEA v roce 1996.

Činnost NEA je zaměřena především na jadernou bezpečnost, rozvoj využívání jaderné energie, nakládání s radioaktivními odpady, ochranu životního prostředí a veřejného zdraví před radiací, nukleární výzkum a vědu, informace a sběr dat, stejně

³⁶ HANDRLICA, Jakub. *Jaderné právo. Právní rámec pro mírové využívání jaderné energie a ionizujícího záření*. Praha: Auditorium, 2012, str. 80-82.

³⁷ Viz <https://www.oecd-nea.org/general/about/>, 30. 3. 2018.

tak i na jaderné právo a odpovědnost za jaderné škody.³⁸ Vrcholným orgánem Agentury je Výkonný výbor, jenž se zodpovídá ze své činnosti Radě organizace pro ekonomickou spolupráci a rozvoj. Výkonný výbor je tvořen reprezentanty členských států na ministerské úrovni a schází se dvakrát za rok. Výkonný orgán pak zastává generální ředitel. NEA spolupracuje s IAEA i řadou dalších specializovaných mezinárodních organizací.³⁹

Pařížská úmluva o odpovědnosti za škody v jaderné energetice, k jejímuž přijetí došlo v roce 1960, stejně tak i příslušný autoritativní komentář nazvaný *Exposé des Motifs*, byl vytvořen skupinou expertů pověřenou právě NEA. NEA stála i za podepsáním Bruselské úmluvy. Bruselská úmluva doplňuje Pařížskou úmluvu o úpravu soukromoprávní odpovědnosti provozovatele jaderného zařízení systémem veřejnoprávních finančních opatření.⁴⁰

Oblast **vědecko-technické spolupráce** představuje jednu z nejvýznamnějších oblastí, kterou se NEA zabývá. Tato oblast funguje především skrze skupiny expertů. Nejnovější strategický plán NEA běží od roku 2017 do roku 2022 a vymezuje mise, strategie a činnosti agentury pro toto období. Tento strategický plán klade velký důraz na vyvíjející se potřeby členských států v oblasti jaderné vědy a techniky.⁴¹

2.2.3. Evropské společenství pro atomovou energii (Euratom)

K podepsání smlouvy, kterou se zakládá Evropské společenství pro atomovou energii (dále jen „Euratom“), došlo v roce 1957. Česká republika zároveň se svým vstupem do Evropské unie v roce 2004 přistoupila ke všem platným smlouvám, a tedy i ke smlouvě o založení Euratomu. V čl. 1 Smlouvy je vytyčeno poslání společenství, a to přispět k vytvoření podmínek nezbytných pro rychlý růst jaderného průmyslu za účelem zvýšení životní úrovně obyvatel členských států. Toto ustanovení

³⁸ DAMOHORSKÝ, M. a kol. *Právo životního prostředí*. 3. vydání. Praha: C. H. Beck, 2010, str. 453.

³⁹ V roce 1960 byla uzavřena dvoustranná dohoda o vzájemné spolupráci mezi IAEA a NEA. Mezi další organizace, se kterými NEA spolupracuje, patří např. Euratom, Mezinárodní zdravotnická organizace, Mezinárodní organizace pro radiologickou ochranu či Vědecký výbor pro oblast ionizujícího záření.

⁴⁰ HANDRLICA, Jakub. *Jaderné právo. Právní rámec pro mírové využívání jaderné energie a ionizujícího záření*. Praha: Auditorium, 2012, str. 87.

⁴¹ *The Strategic Plan of the Nuclear Energy Agency 2017 – 2022*, Nuclear Energy Agency, Organisation for Economic Co-operation and Development, str. 3-17.

reflektovalo vnímání jaderné energie jako energetického zdroje budoucnosti v období 50. let. Čl. 2 Smlouvy pak stanovuje jednotlivé cíle evropského společenství.⁴²

2.3. Prameny mezinárodního atomového práva

Mezinárodní atomové právo se skládá z různorodých pramenů. Nalezneme mezi nimi nejen prameny, které přímo zavazují jednotlivé státy, ale i prameny, jejichž použití vyžaduje další krok, např. inkorporaci do národní právní úpravy. V následujících řádcích budou představeny nejdůležitější z nich.

2.3.1. Mezinárodní smlouvy

Prameny upravující problematiku týkající se atomového práva jsou tvořeny především mnohostrannými, vícestrannými či dvoustrannými dohodami. Ustanovení čl. 10 Ústavy České republiky jasně říká, že „*vyhlášené mezinárodní smlouvy, k jejichž ratifikaci dal Parlament souhlas a jimiž je Česká republika vázána, jsou součástí právního řádu. V případě, kdy stanoví mezinárodní smlouva něco jiného než zákon, použije se mezinárodní smlouva*“. Česká republika je smluvní stranou mnoha mezinárodních smluv, kterými je vázána.

První mezinárodní úmluvy, které vznikaly, se zaměřovaly na řešení právních otázek dotýkajících se **vojenského využití jaderné energie**. Mezi tyto smlouvy patří Smlouva o Antarktidě (*Antarctic Treaty*, Washington, 1959), jenž zakazuje využívání území Antarktidy k provádění jaderných zkoušek i ukládání jaderných odpadů. K této kategorii smluv patří také např. Smlouva o zákazu pokusů s jadernými zbraněmi v ovzduší, kosmickém prostoru a pod vodou (*Treaty Banning Nuclear Weapon Tests in the Atmosphere, in Outer Space and Under Water*, Moskva, 1963), Smlouva o nešíření jaderných zbraní (*Treaty on the Non-Proliferation of Nuclear Weapons*, Moskva, Washington, Londýn, 1968), Smlouva o zákazu umístování jaderných zbraní a jiných zbraní hromadného ničení na dně moří a oceánů a v jeho podzemí (*Treaty on the Prohibition of the Emplacement of Nuclear Weapons and Other Weapons of Mass Destruction on the Sea-bed and Ocean Floor and Subsoil thereof*, Moskva,

⁴² HANDRLICA, Jakub. *Jaderné právo. Právní rámec pro mírové využívání jaderné energie a ionizujícího záření*. Praha: Auditorium, 2012, str. 105.

Washington, Londýn, 1971) a Smlouva o všeobecném zákazu jaderných zkoušek (*Comprehensive Nuclear Test Ban Treaty*, New York, 1996).⁴³

Postupem času se začaly mezinárodní úmluvy věnovat i **úpravě ochrany lidského zdraví a životního prostředí** v souvislosti s mírovým využíváním jaderné energie a možným negativním vlivům souvisejícími s ním. Velký význam je přikládán Pařížské úmluvě o občanskoprávní odpovědnosti v oblasti jaderné energie (*Convention on Third Party Liability in the Field of Nuclear Energy*, Paříž, 1960), Vídeňské úmluvě o občanskoprávní odpovědnosti za jaderné škody (*Convention on Civil Liability for Nuclear Damage*, Vídeň, 1963) i jejich Společnému protokolu (1988) zaměřujícího se na jejich aplikaci.⁴⁴ Podrobnější informace týkající se těchto úmluv budou zmíněny v kapitole věnující se odpovědnosti za jaderné škody.

Další oblastí, která nemohla být mezinárodní úpravou opomenuta, byla **oblast jaderných havárií**. Jak jsem již zmínila v předchozích kapitolách, jaderné havárie (především černobylská) se staly významným mezníkem ve vztahu k pohledu společnosti na mírové využívání jaderné energie, což se rovněž odrazilo v několika mezinárodních úmluvách. Jmenovitě se jedná zejména o Úmluvu o včasném oznamování jaderné nehody (*Convention on Early Notification of a Nuclear Accident*, Vídeň, 1986) a Úmluvu o pomoci v případě jaderné havárie nebo radiační nehody (*Convention on Assistance in the Case of Nuclear Accident or Radiological Emergency*, Vídeň, 1986). V rámci generální konference IAEA pak vznikla Úmluva o jaderné bezpečnosti (*Convention on Nuclear Safety*, Vídeň, 1994).

Neméně významné jsou úmluvy zabývající se **úpravou nakládání s jaderným odpadem**. Mezi tyto patří Úmluva o ochraně moří před znečišťováním v důsledku ukládání odpadů a jiných látek (*Convention on the Prevention of Marine Pollution by Dumping of Wastes and Other Matter*, Londýn, 1972), Společná úmluva o bezpečnosti při nakládání s vyhořelým jaderným palivem a o bezpečnosti při nakládání s radioaktivními odpady (*Joint Convention on the Safety of Spent Fuel Management and on the Safety of Radioactive Waste Management*, Vídeň, 1997) a Basilejská úmluva o přeshraničním pohybu odpadů (*Convention on the Control of Transboundary Movements of Hazardous Wastes and Their Disposal*, Basilej, 1989).

⁴³ Co se systému sledování dodržování mezinárodního zákazu nešíření nukleárních zbraní týká, aktivně na něm participuje i Česká republika skrze seismologickou stanici, která sídlí ve Vranově u Brna.

⁴⁴ Charakter Vídeňské smlouvy je pouze regionální, ale Pařížská byla uzavřena v rámci OECD. Pařížská úmluva upravuje odpovědnost za škody provozovatele jaderného zařízení v důsledku nehody jaderného zařízení. Vzhledem k příliš nízkým limitům odškodnění v Pařížské úmluvě ji později doplnila Bruselská úmluva (1963) sjednaná v rámci Euratom.

Česká republika podepsala rovněž několik bilaterálních smluv, např. s Rakouskem, Německem, Slovenskem, Kanadou, Ruskou federací, USA a dalšími. Tyto bilaterální úmluvy upravují především vzájemnou kooperaci při mírovém využívání nukleární energie.⁴⁵

2.3.2. Právní prameny spojené s činností IAEA

O technických standardách a doporučeních vydávaných IAEA v souladu s čl. 6 odst. III Statutu bylo pojednáno již v kapitole 2.2.1. I přes jejich povahu soft-law je důležité zdůraznit jejich význam v rámci mezinárodních pramenů atomového práva, jelikož jsou obecně přijímány a mají neopominutelný význam co se týče vlivu na právní řády členských zemí agentury. Agentura publikuje standardy na třech úrovních, a to Safety Fundamentals, Safety Requirements a Safety Guides.⁴⁶

2.3.3. Evropské prameny atomového práva

Jedním ze základních dokumentů evropské úpravy atomového práva je Smlouva o založení společenství pro atomovou energii (tzv. první Římská smlouva) z roku 1957. Založením Euratomu sledovala šestice států (Francie, Itálie, západní Německo, Belgie, Nizozemí a Lucembursko) vyřešení nedostatku konvenčních energetických zdrojů sjednocením se za účelem rozvoje jaderné energetiky.⁴⁷ Smlouva o Euratomu spolu se Smlouvou o založení společenství uhlí a oceli (1951) a Smlouvou o založení evropského hospodářského společenství (1957) daly základ počátkům evropského integračního procesu. Tento proces byl zakončen Lisabonskou smlouvou (2009), která upravila mimo jiné i přeměnu Evropského společenství na Evropskou unii, jakožto jejího právního nástupce. V roce 2002 uplynula doba, na kterou byla sjednána Smlouva o založení společenství uhlí a oceli, což dělá Euratom jediným původním společenstvím, které funguje do současnosti.⁴⁸

Významnou součástí evropského práva je primární právo a sekundární právo. Jako **primární právo** označujeme nejvýznamnější prameny práva v hierarchii právních

⁴⁵ DAMOHORSKÝ, M. a kol. *Právo životního prostředí*. 3. vydání. Praha: C. H. Beck, 2010, str. 450-453.

⁴⁶ Důvodová zpráva k zák. č. 263/2016 Sb., atomový zákon, str. 176.

⁴⁷ HANDRLICA, Jakub. *Jaderné právo. Právní rámec pro mírové využívání jaderné energie a ionizujícího záření*. Praha: Auditorium, 2012, str. 99.

⁴⁸ SVOBODA, Pavel. *Úvod do evropského práva*. 5. vyd. Praha: C.H.Beck, 2013, str. 7-8 a str. 13-14.

norem Evropské unie. Tyto právní normy jsou přímo aplikovatelné. Primární právo je tvořeno tzv. zakládacími smlouvami (Smlouvou o Evropské unii (SEU), 1992; Smlouvou o fungování Evropské unie (SFEU), 1952; Smlouvou o založení Evropského společenství pro atomovou energii (SESAA), 1957), včetně jejich novelizací, protokolů a příloh. Vymezení vztahu SESAA a ostatních dvou smluv nalezneme v čl. 106a SESAA. Tento článek upravuje aplikaci konkrétně uvedených ustanovení SEU a SFEU na SESAA, stejně tak samostatnost SESAA vůči SEU a SFEU.⁴⁹ SESAA upravuje v čl. 1 své poslání, kterým je tvorba podmínek potřebných pro rychlé vybudování a růst jaderného průmyslu za účelem zvýšení životní úrovně v členských státech a k rozvoji vztahů ostatními státy.⁵⁰ Dále pak upravuje své cíle a jednotlivé politiky (rozvoj výzkumu, šíření informací, ochranu zdraví a bezpečnosti, koordinaci investic, společné podniky, zásobování, systém záruk, výlučné vlastnictví, společný jaderný trh a vztahy s nečlenskými zeměmi a s mezinárodními organizacemi).⁵¹

Sekundární právo tvoří akty, které jsou přijímány na základě práva primárního. Můžeme je rozdělit na právně závazné sekundární právní akty (nařízení, směrnice, rozhodnutí) a na právně nezávazné sekundární právní akty (doporučení, stanoviska).⁵² V oblasti mírového využívání jaderné energie a zdrojů ionizujícího záření bylo vydáno mnoho sekundárních právních aktů, např. dvě významná období vydávání sekundárních právních aktů v oblasti ochrany zdraví a bezpečnosti byla v post-černobylském období a také v po přijetí tehdy nové, dnes již zrušené, směrnice č. 96/29/Euratom.⁵³

2.4. Shrnutí

Pokud bychom chtěli shrnout důvody k vytvoření mezinárodní právní úpravy v oblasti využívání jaderné energie a ionizujícího záření, byly by to jaderné havárie a využití jaderných zbraní. Díky nim se mezinárodní společenství semklo s cílem dosáhnout co nejbezpečnějšího využívání ionizujícího záření a jaderné energie a zamezit dalšímu zneužití k bojovým účelům.

⁴⁹ SVOBODA, Pavel. *Úvod do evropského práva*. 5. vyd. Praha: C.H.Beck, 2013, str. 97-99.

⁵⁰ HANDRLICA, Jakub. *Jaderné právo. Právní rámec pro mírové využívání jaderné energie a ionizujícího záření*. Praha: Auditorium, 2012, str. 105.

⁵¹ HANDRLICA, Jakub. *Jaderné právo. Právní rámec pro mírové využívání jaderné energie a ionizujícího záření*. Praha: Auditorium, 2012, str. 109.

⁵² SVOBODA, Pavel. *Úvod do evropského práva*. 5. vyd. Praha: C.H.Beck, 2013, str. 114-155.

⁵³ HANDRLICA, Jakub. *Jaderné právo. Právní rámec pro mírové využívání jaderné energie a ionizujícího záření*. Praha: Auditorium, 2012, str. 117.

Mezi nejdůležitější prameny mezinárodní právní úpravy patří soustava mezinárodních smluv pokrývající nejrůznější situace a činnosti, ať už se dotýkají otázek vojenského využívání jaderné energie; ochrany majetku, zdraví a životního prostředí; oblasti jaderných havárií či ukládání jaderného odpadu. Za významný pramen považujeme také technické standardy a doporučení IAEA i přes jejich povahu soft-law. Dalším neméně podstatným pramenem jsou výsledky normotvorby Evropské unie, mezi které patří mimo jiné primární a sekundární právo. Nejrelevantnějším pramenem primárního práva je Smlouva o založení Evropského společenství pro atomovou energii. Co se sekundárního práva týká, tak úpravu problematiky mírového využívání jaderné energie a ionizujícího záření nalezneme především ve směrnících a nařízeních.

Na poli mírového využívání jaderné energie a ionizujícího záření figuruje mnoho mezinárodních organizací i mezivládních skupin, jejichž hlavním cílem je vytvořit podmínky pro výzkum a vývoj v této oblasti, vzájemná spolupráce, ochrana života a zdraví, ochrana životního prostředí a další. Mezi tyto organizace patří například Mezinárodní agentura pro atomovou energii, Agentura pro atomovou energii a Euratom. Česká republika se stala členem nejvýznamnějších z těchto organizací, rovněž se stala signatářem nejzásadnějších mezinárodních smluv.

3. České atomové právo

Ještě do nedávna platil v České republice dnes již zastaralý zákon č. 18/1997 Sb. o mírovém využívání jaderné energie a ionizujícího záření (atomový zákon). Tento zákon nahradil zákon č. 263/2016 Sb. atomový zákon, a to s účinností od 1. 1. 2017. Nový atomový zákon uvádí českou právní úpravu do souladu s úpravou Evropského společenství pro atomovou energii a přináší změny dotýkající se mnoha oblastí. Nový zákon by měl také zajistit vyšší bezpečnost v oblasti mírového využívání jaderné energie a ionizujícího záření. Stejně jako česká právní úprava není osamoceným právním ostrovem v rámci mezinárodního společenství, ani atomový zákon není samostatnou jednotkou uvnitř českého právního řádu. Tato kapitola se proto i mimo jiné bude zabývat vztahem atomového zákona k dalším právním předpisům. V pozdějších kapitolách dojde k částečné zmínce o vztahu atomového zákona ještě k dalším vybraným právním předpisům, které nebudou obsaženy v této kapitole.

3.1. Ústavněprávní základy

Ústava České republiky je spolu s ústavními zákony v našem právním řádu normou s nejvyšší právní silou. Součástí ústavního pořádku České republiky je i Listina základních práv a svobod.

Sama Ústava obsahuje hned několik ustanovení, která se dotýkají atomového práva. Mezi tato ustanovení patří úprava povinnosti státu dbát o šetrné využívání přírodních zdrojů, vztah České republiky k mezinárodním smlouvám, přenos pravomocí státu na mezinárodní orgány a pravomoc vlády vydávat nařízení k provedení zákona a v jeho mezích a oprávnění ministerstev, jiných správních úřadů a orgánů územní samosprávy k vydávání právních předpisů, jsou-li k tomu zákonem zmocněny.⁵⁴ Další ustanovení relevantní pro oblast atomového práva se nacházejí v Listině základních práv a svobod. V Listině nalezneme ustanovení dotýkající se práva na příznivé životní prostředí a ochranu zdraví.

3.2. Atomový zákon

Komplexní právní úprava přijatá v roce 1997 byla revoluční v tom smyslu, že spojila původní roztříštěnou právní úpravu mírového využívání jaderné energie (zák. č. 28/1984 Sb., o státním dozoru nad jadernou bezpečností jaderných zařízení)

⁵⁴ Seznam prováděcích předpisů k zák. č. 263/2016 Sb. viz Příloha 1 této diplomové práce.

s úpravou mírového využívání ionizujícího záření (předtím upravenou pomocí vyhlášek vydaných Ministerstvem zdravotnictví). Zákon transponoval podstatnou část *acquis communautaire* pro ochranu před účinky ionizujícího záření a k reakci na radiační havárii a tím reagoval na nadcházející vstup České republiky do Evropského společenství pro atomovou energii. Zákon byl mnohokrát novelizován, jak transpozičně, tak i vzhledem k jiným národním právním úpravám.

Mnohé změny zákona vyústily v situaci, kdy se legislativní text zákona stal nekompaktním. Postupem času se zákon stával věcně zastaralým, neboť jeho reakce na rozličná nezávazná doporučení mezinárodní odborné veřejnosti a na technologický vývoj v oblasti jaderné energetiky a ionizujícího záření nebyly dostatečně pružné. Za léta své účinnosti starý atomový zákon zastaral jak po stránce legislativní, tak i technické. Značným problémem zákona byla vágní formulace zákonných zmocnění k vydávání prováděcích právních předpisů a z toho plynoucí námitka nedostatečného zmocnění při novelizaci prováděcích právních předpisů i nerespektování požadavku výhrady zákona, kdy se řada norem objevila v prováděcích právních předpisech, ačkoliv svým charakterem patřily do zákona. Tyto zmíněné nedostatky jsou spolu s jinými důvodem, proč by další využití zákona č. 18/1997 Sb., o mírovém využívání jaderné energie a ionizujícího záření a o změně a doplnění některých zákonů (dále jen jako „starý atomový zákon“) bylo jen stěží vyhovující.⁵⁵

Dalším podstatným důvodem hovořícím pro tvorbu nové legislativy byla povinnost přizpůsobit se aktuálním předpisům Euratomu. Stejně tak od doby účinnosti starého atomového zákona došlo i k zostření či redefinování mezinárodních požadavků a doporučení. Do nového atomového zákona byly transponovány následující právní předpisy Euratomu a EU: Směrnice ze dne 5. března 1962 o volném přístupu ke kvalifikovaným povoláním v oblasti jaderné energie; Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2006/123/ES ze dne 12. prosince 2006 o službách na vnitřním trhu; Směrnice Rady 2006/117/Euratom ze dne 20. listopadu 2006 o dozoru nad přepravou radioaktivního odpadu a vyhořelého paliva a o její kontrole; Směrnice Rady 2009/71/Euratom ze dne 25. června 2009, kterou se stanoví rámec Společenství pro jadernou bezpečnost jaderných zařízení; Směrnice Rady 2011/70/Euratom ze dne 19. července 2011, kterou se stanoví rámec Společenství pro odpovědné a bezpečné nakládání s vyhořelým palivem a radioaktivním odpadem; Směrnice Rady

⁵⁵ Důvodová zpráva k zák. č. 263/2016 Sb., atomový zákon, str. 164-168.

2013/51/Euratom ze dne 22. října 2013, kterou se stanoví požadavky na ochranu zdraví obyvatelstva, pokud jde o radioaktivní látky ve vodě určené k lidské spotřebě; Směrnice Rady 2013/59/Euratom ze dne 5. prosince 2013, kterou se stanoví základní bezpečnostní standardy ochrany před nebezpečím vystavení ionizujícímu záření a ruší směrnice 89/618/Euratom, 90/641/Euratom, 96/29/Euratom, 97/43/Euratom a 2003/122/Euratom. Nový zákon rovněž adaptuje českou právní úpravu následujícím nařízením: Nařízení Rady (Euratom) č. 3954/87 ze dne 22. prosince 1987, kterým se stanoví nejvyšší přípustné úrovně radioaktivní kontaminace potravin a krmiv po jaderné havárii nebo jiném případě radiální mimořádné situace; Nařízení Rady (Euratom) č. 1493/93 ze dne 8. června 1993 o přepravě radioaktivních látek mezi členskými státy; Nařízení Komise (Euratom) č. 302/2005 ze dne 8. února 2005 o uplatňování dozoru nad bezpečností v rámci Euratomu; Nařízení Rady (ES) č. 733/2008 ze dne 15. července 2008 o podmínkách dovozu zemědělských produktů pocházejících ze třetích zemí po havárii jaderné elektrárny v Černobylu; Nařízení Rady (ES) č. 428/2009 ze dne 5. května 2009, kterým se zavádí režim Společenství pro kontrolu vývozu, přepravy, zprostředkování a tranzitu zboží dvojího užití, v platném znění; Nařízení Rady (ES) č. 1048/2009 ze dne 23. října 2009, kterým se mění nařízení (ES) č. 733/2008 o podmínkách dovozu zemědělských produktů pocházejících ze třetích zemí po havárii jaderné elektrárny v Černobylu. Český právní řád se novým zákonem přizpůsobuje mnoha mezinárodním úpravám, v potaz byla vzata i řada právních předpisů označovaných jako „soft-law“ vydávaných mezinárodními vládními organizacemi (např. IAEA či OECD) a odbornými institucemi (např. WENRA).⁵⁶

Starý atomový zákon byl částečně zachován. V své zbytkové podobě upravuje však již pouze odpovědnost za jaderné škody. Vzhledem k vazbě starého atomového zákona na další právní předpisy vznikla potřeba některé z nich upravit (zákon č. 44/1988 Sb., o ochraně a využití nerostného bohatství, zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním či zákon č. 12/2002 Sb. o státní pomoci při obnově území a další). Starý atomový zákon i související zákony, jež byly potřeba změnit, byly změněny zákonem č. 264/2016 Sb., kterým se mění některé zákony v souvislosti s přijetím atomového zákona.⁵⁷ Vzhledem k nové právní úpravě bylo třeba změnit i některé podzákoné právní předpisy spolu s výše zmíněnou skupinou zákonů.

⁵⁶ Důvodová zpráva k zák. č. 263/2016 Sb., atomový zákon, str. 174-176.

⁵⁷ Viz <https://www.sujb.cz/legislativa/nove-atomove-pravo/>, k 9. 4. 2018

Zák. č. 263/2016 Sb., atomový zákon (dále jen „atomový zákon“) se od předchozího znění liší v mnohém. Ačkoliv starý i nový atomový zákon měl v původním znění pouze pět částí, svým obsahem se zákony velmi liší. Nový atomový zákon dokonce pokrývá i oblasti ve starém zákonu neobsažené, přičemž i rozsah obou právních předpisů je diametrálně odlišný.⁵⁸

Část první se skládá ze dvou hlav. Hlava první se člení na tři díly a obsahuje úvodní ustanovení zákona. Hlava druhá se člení na tři díly a pokrývá společné předpoklady výkonu činností v oblasti mírového využívání jaderné energie a ionizujícího záření.

Starý i nový atomový zákon hned v prvním paragrafu stanovují předmět úpravy. Předmět právní úpravy v novém zákoně v mnohém vychází z právní úpravy starého atomového zákona. Ustanovení nového zákona jsou formulována moderněji, rovněž zpracování je v souladu s normami mezinárodního práva. Česká právní úprava je postavená na principu „od kolébky do hrobu“, což znamená, že nová právní úprava celistvě pokrývá problematiku životního cyklu zdroje ionizujícího záření. Pokrývá podmínky mírového využívání jaderné energie, podmínky vykonávání činností v rámci expozičních situací, nakládání s radioaktivním odpadem a vyhořelým jaderným palivem, schvalování typu některých výrobků v oblasti mírového využívání jaderné energie a ionizujícího záření a podmínky přepravy radioaktivní nebo štěpné látky, radioaktivního odpadu nebo vyhořelého jaderného paliva, monitorování radiační situace, zvládání radiační mimořádné události, podmínky zabezpečení jaderného zařízení, jaderného materiálu a zdroje ionizujícího záření, požadavky k zajištění nešíření jaderných zbraní a výkon státní správy v oblasti mírového využívání jaderné energie a ionizujícího záření. Čeho se nový atomový zákon nedotýká, je odpovědnost za jaderné škody. Zahrnutí této problematiky do starého zákona lze považovat za neúspěšný krok z mnoha důvodů. Úprava odpovědnosti za jaderné škody je oproti úpravě ostatních relevantních záležitostí soukromoprávní, stojí tedy na jiných principech a institutech, než zbytek veřejnoprávní právní úpravy. Z tohoto důvodu nový zákon úpravu odpovědnosti za jaderné škody již neobsahuje a část starého atomového zákona, která se daným tématem zabývá, zůstala platná a zák. č. 18/1997 Sb. byl ponechán ve zbytkové podobě. Úprava některých předmětů je ustanovením § 1 odst. 2 atomového zákona vyloženě vyňata z jeho působnosti. Nový zákon se v souladu s evropskou

⁵⁸ Starý atomový zákon měl 50 paragrafů v porovnání s 239 paragrafy zákona nového.

legislativou nezabývá úpravou týkající se přírodních minerálních vod, vod ze studní a jiných zdrojů, určených k individuální spotřebě⁵⁹ a ozáření z přírodního pozadí. Např. úprava přírodních minerálních vod by nebyla důvodná už vzhledem k faktu, že jejich nepříznivý vliv na lidské zdraví lze jen těžko stanovit, ba dokonce v některých případech mají tyto vody léčivé účinky.

V ustanoveních § 2 až § 4 nalezneme definici obecných základních právních pojmů, nezbytných k řádnému výkladu a aplikaci atomového zákona. Ačkoliv se zákonodárce snažil omezit pouze na pojmy skutečně potřebné, jejich výčet dosahuje značně vyššího rozsahu než ve starém zákoně. S tím má do značné míry co dočinění transpozice předpisů Euratomu, která významně ovlivnila i jejich obsah. Ze systematického hlediska lze poznat, že definice uvedené v těchto dvou výše zmíněných paragrafech jsou obecné, společné pro celý zákon. Speciální definice, dotýkající se pouze některých částí, jsou uvedeny vždy v úvodu dané části či dílu, a to z důvodu lepšího porozumění konkrétním ustanovením a orientaci v textu. Dalo by se říci, že tato ustanovení obsahují i jakousi kategorizaci, se kterou pracuje zbytek atomového zákona.⁶⁰

Ustanovení § 5 až § 8 se zabývají základními pravidly a zásadami mírového využívání jaderné energie a ionizujícího záření, obecnými pravidly k jeho zajištění a zakázanými činnostmi. Umístění úpravy základních pravidel do přední části zákona není náhodné, neboť podtrhuje jejich důležitost a přednostní aplikaci. Obecné principy jsou brány v potaz i ustanoveními upravujícími deliktní jednání. Tato ustanovení jejich porušení trestají konkrétními sankcemi. Mezi tyto principy patří např. p. prevence a zvládnání havarijních situací, vztahující se především k řešení radiační mimořádné události a bezpečnému provozování zákonem stanovených činností včetně ochrany lidského zdraví a životního prostředí; p. prioritizace bezpečnosti, a tedy její upřednostnění jako zájmu číslo jedna oproti jiným zájmům, přičemž dochází ke kladení důrazu na nejvyšší dostupnou úroveň vědy a techniky; p. nepřenositelnosti odpovědnosti za bezpečnost na jinou osobu a p. „odůvodnění“, který stanoví, že každá činnost využívající jadernou energii nebo ionizující záření musí být zdůvodněna přínosem z ní vyplývajícím, který musí dosahovat větší hodnoty, nežli rizika vztahující se ke konkrétnímu využití. Závazek našeho státu k zajištění mírového využívání jaderné

⁵⁹ Státní úřad pro jadernou bezpečnost má však povinnost informovat o možných rizicích z této vody plynoucích vycházející z § 208 písm. t) atomového zákona.

⁶⁰ Důvodová zpráva k zák. č. 263/2016 Sb., atomový zákon, str. 189-191.

energie a ionizujícího záření obsažené v § 6 i zakázané činnosti upravené § 7 a § 8 vyplývají z výše zmíněných mezinárodních smluv a práva Euratomu.

Hlava druhá se zabývá společnými předpoklady výkonu činností v oblasti mírového využívání jaderné energie a ionizujícího záření, pod něž spadají díly regulace využívání jaderné energie a ionizujícího záření, systém řízení a poplatky na odbornou činnost SÚJB. Ustanovení § 9, § 10 a § 11 jsou významným zdrojem kategorizace činností při mírovém využívání jaderné energie a ionizujícího záření pro celou právní úpravu, jelikož rozdělují činnosti na ty, které vyžadují povolení, registraci, nebo jen pouhé ohlášení. Toto rozdělení rovněž odpovídá tzv. odstupňovanému principu vyžadovaného mezinárodními doporučeními a směrnicí Rady 2013/59/Euratom ze dne 5. prosince 2013, kterou se stanoví základní bezpečnostní standardy ochrany před nebezpečím vystavení ionizujícímu záření.⁶¹

Další části atomového zákona se zabývají mírovým využíváním jaderné energie a ionizujícího záření (část druhá), přestupky (část třetí), výkonem státní správy (část čtvrtá) a ustanoveními, která jsou společná, přechodná a závěrečná (část pátá). Velká část jejich ustanovení a hodnot bude rozebrána v následujících kapitolách dle příslušného zařazení.

3.3. Vztah atomového zákona k dalším právním předpisům

I v jiných právních předpisech nalezneme úpravu dotýkající se atomového práva. Mezi tyto předpisy patří například zákon č. 100/2001 Sb., o posuzování vlivů na životní prostředí a o změně některých souvisejících zákonů (dále jen jako „zákon o posuzování vlivů na životní prostředí“) a zákon č. 183/2006 Sb., stavební zákon, který stanovuje povolovací režim dotýkající se i jaderných zařízení.

Územní plánování uplatňuje dva druhy nástrojů, kterými jsou nástroje koncepční a nástroje realizační. Významným koncepčním nástrojem je politika územního rozvoje, která je dokumentem územního plánování pro oblast celé České republiky s právní závazností vůči tvorbě územně plánovací dokumentace a vydávání územních rozhodnutí. Realizačním nástrojem pak může být např. územní rozhodnutí či opatření. V souladu s § 77 písm. a) zákona č. 183/2006 Sb., o územním plánování a stavebním řádu (dále jen „stavební zákon“) může být územním rozhodnutím rozhodnutí o umístění

⁶¹ Důvodová zpráva k zák. č. 263/2016 Sb., atomový zákon, str. 208-218.

stavby, v našem případě např. stavby jaderného zařízení.⁶² K vydání takového rozhodnutí je však potřebné posouzení vlivů na životní prostředí v souladu s níže uvedeným zákonem. Rozhodnutí o umístění stavby musí být v souladu nejen s politikou územního rozvoje, ale také s územně plánovací dokumentací. V souladu s § 22 odst. 1 a odst. 3 stavebního zákona má pak každý možnost se zúčastnit veřejného projednání územně plánovací dokumentace a také uplatňovat své připomínky. Ustanovení § 23 pak upravuje možnost zastoupení veřejnosti tzv. „zástupcem veřejnosti“ během tohoto veřejného projednání.

Ustanovení § 1 odst. 3 zákona o posuzování vlivů na životní prostředí stanovuje jako účel posuzování vlivů na životní prostředí získání objektivního odborného podkladu pro vydání rozhodnutí, popřípadě opatření podle zvláštních právních předpisů, a přispět tak k udržitelnému rozvoji společnosti. Rozsah tohoto posuzování pak obsahuje § 2 tohoto zákona. Zahrnuje vlivy na obyvatelstvo, veřejné zdraví, na životní prostředí, včetně vlivů na živočichy a rostliny, ekosystémy, biologickou rozmanitost, půdu, vodu, ovzduší, klima a krajinu, přírodní zdroje, hmotný majetek a kulturní dědictví. Posuzuje se také jejich vzájemné působení a souvislosti. V souladu s § 2 odst. 2 zákona o posuzování vlivu na životní prostředí mu podléhají záměry a koncepce v něm vymezené, v případě, že by jejich realizace mohla závažně poškodit životní prostředí. Ustanovení § 3 písm. a) bod 1 definuje záměr mimo jiné jako stavby, zařízení, činnosti a technologie uvedené v příloze č. 1 k zákonu o posuzování vlivu na životní prostředí. V této příloze nalezneme v bodech 8 až 13 záměry jako např. jaderné elektrárny, jaderné reaktory, zařízení na obohacování a výrobu jaderného paliva, zařízení na přepracování jaderného paliva, vrty pro ukládání jaderného odpadu a další relevantní záměry. Všechny uvedené záměry podléhají posuzování vždy, až na záměry zařízení ke zpracování a skladování radioaktivního odpadu a vrtů pro ukládání jaderného odpadu, pro které proběhne zjišťovací řízení.

Významným prvkem je i účast veřejnosti v řízení podle zákona o posuzování vlivu na životní prostředí. Zákon o posuzování vlivu na životní prostředí v § 3 písm. i) a h) rozlišuje mezi veřejností a dotčenou veřejností, hlavním rozdílem mezi nimi pak je, že práva a povinnosti dotčené osoby mohou být rozhodnutím v navazujícím řízení dotčena či se jedná o soukromou právnickou osobu, jejímž předmětem činnosti je ochrana životního prostředí a veřejného zdraví. Veřejnost zákon definuje jen jako

⁶² DAMOHORSKÝ, M. a kol. *Právo životního prostředí*. 3. vydání. Praha: C. H. Beck, 2010, str. 206.

jednu či více osob. Ustanovení § 6 odst. 1 zákona o posuzování vlivu na životní prostředí dále stanoví povinnost oznamovatele, tedy realizátora záměru, učinit oznámení o záměru příslušnému úřadu. Veřejnost i dotčená veřejnost pak má v souladu s odst. 8 stejného paragrafu možnost se k němu do 30 dnů vyjádřit. Při rozhodování, zda záměr nebo změna záměru může mít významné vlivy na životní prostředí, příslušný úřad vždy k takovému vyjádření přihlédne v souladu s § 7 odst. 3 písm. c) zákona o posuzování vlivu na životní prostředí. Veřejnost i dotčená veřejnost se dále může vyjadřovat, případně uplatňovat připomínky i v dalších případech stanovených tímto zákonem. Dále zákon přiznává dotčené veřejnosti typu 2 (soukromé právnické osobě viz výše) v některých případech právo se odvolat proti rozhodnutí příslušného úřadu, že záměr posuzování vlivu nepodléhá, dále se také domáhat žalobou zrušení rozhodnutí vydaného ve zjišťovacím řízení.

4. Orgány vykonávající státní správu v oblasti mírového využívání jaderné energie a ionizujícího záření

Na výkonu státní správy týkající se oblasti mírového využívání jaderné energie a ionizujícího záření se podílí mnoho subjektů. V § 206 atomového zákona nalezneme podrobný výčet subjektů, které se na ní podílejí.

4.1. Státní úřad pro jadernou bezpečnost (SÚJB)

Ustanovení § 207 se zabývá postavením Státního úřadu pro jadernou bezpečnost (dále jen „SÚJB“), jakožto orgánu veřejné správy. Analogicky jako u podobných orgánů atomový zákon definuje SÚJB jako ústřední správní úřad⁶³ se sídlem v hlavním městě Praze. Ustanovení § 207 odst. 3 stanoví, že v čele SÚJB stojí předseda, o jehož jmenování a odvolání rozhoduje vláda. Toto ustanovení nám tedy říká, že SÚJB je formálně podřízen vládě. Konec tohoto ustanovení však odkazuje na zákon o státní službě s tím, že se jím má řídit jmenování a odvolání předsedy. To by mělo přispět k zajištění nezbytné nezávislosti SÚJB.

Interně je SÚJB členěn na tři sekce. První je sekce jaderné bezpečnosti, která se pak dále člení na odbor kontroly jaderných zařízení, odbor hodnocení jaderné bezpečnosti a samostatné oddělení nakládání s radioaktivním odpadem a vyhořelým jaderným palivem, druhá sekce je sekce radiační ochrany, pod níž spadá odbor zdrojů, odbor usměrňování expozičních a odbor radiační ochrany palivového cyklu a poslední sekcí je sekce řízení a technické podpory, zahrnující odbor Kancelář úřadu, ekonomický odbor, odbor pro kontrolu nešíření zbraní hromadného ničení a samostatné právní oddělení a oddělení strategie. Pod tuto sekci spadají také Národní úřady pro kontrolu zákazu chemických zbraní, bakteriologických a toxických zbraní a všeobecný zákaz zkoušek jaderných zbraní. Působnost SÚJB je stanovena zákonem č. 263/2016 Sb., atomový zákon, zákonem č. 19/1997 Sb., a zákonem č. 281/2002 Sb.⁶⁴

Ustanovení § 208 obsahují kompletní výčet pravomocí SÚJB. Některé pravomoci jsou založeny přímo těmito ustanoveními, jiné jsou podrobněji upraveny až v jiných částech zákona, např. § 19 upravuje postup při vydávání povolení. Obecnou pravomoc k výkonu veřejné správy a kontroly v oblasti atomového zákona svěřuje SÚJB § 208 písm. a). Písm. b) až e) opravňuje SÚJB k vydávání povolení, přijímání ohlášení a jiných správních aktů. Mezi další pravomoci SÚJB náleží např. pravomoc

⁶³ Úřad pro jadernou bezpečnost je ústředním orgánem státní správy ve smyslu zákona č. 2/1969 Sb.

⁶⁴ Viz <https://www.sujb.cz/o-sujb/uvod/>, k 25. 4. 2018.

vydávat závazná stanoviska v řízeních podle stavebního zákona, pravomoc připravovat koncepční materiály, pravomoc vyjadřovat se k vydání územního rozhodnutí ke stavbě na pozemku, kde je umístěno úložiště radioaktivních odpadů ve formě závazného stanoviska. SÚJB předkládá vládě a veřejnosti jednou za rok zprávu o své činnosti a výroční zprávu o monitorování radiační situace na území České republiky v souladu s § 208 písm. m) atomového zákona. Roli SÚJB na poli radiační ochrany stanoví § 209 atomového zákona. Mezi jeho činnosti v této oblasti patří v souladu s výše zmíněným paragrafem např. zpracování národního programu monitorování, který je stěžejním podkladem pro zajištění monitorování radiační situace na území našeho státu mimo zóny havarijního plánování; organizace a provádění nácviků a havarijních cvičení, které mají za úkol otestovat postupy držitele povolení a jejich dodržování; zpracování národního radiačního havarijního plánu⁶⁵ ve spolupráci s Ministerstvem vnitra, informovat obyvatelstvo v případě radiační havárie, což má preventivně informativní charakter a další.

4.2. Vláda a ministerstva

Jakožto vrcholný orgán exekutivy má vláda v oblasti mírového využívání jaderné energie a ionizujícího záření také významné postavení. Vláda schvaluje v souladu s § 210 atomového zákona statut Správy úložišť radioaktivního odpadu, plány její činnosti, výroční zprávu o činnosti Správy, národní havarijní plán a zprávu o činnosti SÚJB a výroční zprávu o monitorování radiační situace na území České republiky. Vzhledem k závažnosti otázek týkajících se nakládání s radioaktivním odpadem a připravenosti státu na radiační nehody a z toho vyplývající důležitosti výše zmíněných dokumentů, je nezbytné, aby se těmito otázkami zabýval orgán s nejvyšší výkonnou pravomocí. Při vládě funguje Stálý výbor pro jadernou energetiku, stálý meziresortní koordinační a poradní orgán vlády pro otázky jaderné energetiky a realizaci i aktualizace Národního akčního plánu rozvoje jaderné energetiky v České republice. V jeho čele stojí předseda, ministr průmyslu a obchodu, další členové se skládají z reprezentantů klíčových resortů odpovědných za rozvoj jaderné energetiky.⁶⁶ Národní akční plán rozvoje jaderné energetiky v České republice je součástí aktuální české Státní energetické koncepce vydávané Ministerstvem

⁶⁵ V případě vzniku radiační nehody na území České republiky nepokrytém zónami havarijního plánování je Národní radiační havarijní plán elementárním dokumentem pro její zajištění a řešení.

⁶⁶ Viz <http://www.energeticketrebitsko.cz/3/co-je-staly-vybor-pro-jadernou-energetiku-/>, k 3. 5. 2018.

průmyslu a obchodu. Poslední koncepce byla schválena dne 18. 5. 2015, a to na následujících 25 let. Akční plán převádí jednotlivé cíle státní energetické koncepce do konkrétních kroků. Tyto cíle zahrnují regulaci v oblasti jaderné bezpečnosti; zajištění dlouhodobě udržitelné infrastruktury potřebné pro výstavbu, dlouhodobý bezpečný provoz jaderných zařízení a jejich vyřazování z provozu; ukládání jaderného odpadu všech kategorií, a to jak z jaderné energetiky, tak i jaderného výzkumu, medicíny a průmyslu a neposledně výzkumu v oblasti jaderné energetiky nebo školství a vzdělávání.⁶⁷

Atomový zákon v § 206 stanoví, která ministerstva podle něho vykonávají státní správu. Mezi tato ministerstva patří Ministerstvo průmyslu a obchodu, Ministerstvo vnitra, Ministerstvo zdravotnictví, Ministerstvo financí, Ministerstvo obrany, Ministerstvo zahraničních věcí, Ministerstvo zemědělství, Ministerstvo životního prostředí a Ministerstvo pro místní rozvoj. Ustanovení § 211 atomového zákona se věnuje ministerstvům obecně, § 212 až § 219 se zase věnují jednotlivým ministerstvům. Ustanovení § 211 odst. 1 písm. a) téhož zákona pak stanoví povinnost ministerstev předávat SÚJB a Ministerstvu vnitra své podklady pro zhotovení či aktualizaci národního radiačního havarijního plánu, procvičovat jej a v případě potřeby v důsledku vzniku radiační nehody postupovat v souladu s ním. Ustanovení § 211 odst. 1 písm. b) zase ministerstva opravňuje metodicky řídit, kontrolovat a sjednocovat postup podřízených pracovišť při zpracování dílčích plánů konkrétních činností vnějšího havarijního plánu a písm. c) stanoví jejich účast na regulaci ozáření obyvatel z radonu v rámci národního akčního plánu pro regulaci ozáření obyvatel z radonu.

Významnou činností, na které se podílí Ministerstvo průmyslu a obchodu, je usměrňování nakládání s radioaktivními odpady. Ministerstvu jsou z jeho činnosti známy významné informace k posouzení bezpečnostních rizik a ekonomických aspektů jaderných zařízení a materiálů, proto v souladu s § 212 písm. b) atomového zákona vydává SÚJB stanovisko o projektové základní hrozbě, stejně tak Ministerstvo vnitra vzhledem ke své působnosti v oblasti bezpečnosti stejné stanovisko vydává v souladu s § 213 písm. a) atomového zákona a Ministerstvo obrany dle § 216 odst. 1 písm. e). Ministerstvo zdravotnictví zase zajišťuje specializovaný zdravotnický systém určený pro fyzické osoby ozářené při radiační mimořádné události. Seznam poskytovatelů

⁶⁷ Národní akční plán rozvoje jaderné energetiky v České republice, viz <https://www.mpo.cz/assets/dokumenty/54251/61936/640148/priloha001.pdf>, k 3. 5. 2018.

poskytujících tyto služby je zveřejněn ve Věstníku Ministerstva zdravotnictví. Atomový zákon pověřuje Ministerstvo financí správou jaderného účtu a poskytováním dotací na zjištění rizika vyplývajícího z přítomnosti radonu. Jako orgán zodpovědný za správu státního rozpočtu, má Ministerstvo financí zájem na řádné správě a využití těchto prostředků. Ministerstvo obrany mimo jiné se SÚJB spolupracuje na správě využívání ionizujícího záření v ozbrojených silách České republiky a vede seznam zdrojů ionizujícího záření a dávek radiačních pracovníků kategorie A. Ministerstvo obrany, Ministerstvo zemědělství a Ministerstvo životního prostředí se pak podílí na monitorování radiační situace podle § 149 atomového zákona.⁶⁸

Mezi zmocněnce vlády, jejichž činnost zajišťuje Ministerstvo průmyslu a obchodu, patří i zmocněnec vlády pro jadernou energetiku. Mezi jeho hlavní činnosti patří zajištění naplňování Národního akčního plánu rozvoje jaderné energetiky v České republice, koordinace přípravy a úpravy legislativy s dopadem na výstavbu a provoz jaderných elektráren, koordinace orgánů státní správy a samosprávy během přípravy a výstavby jaderných elektráren a jednání jménem Stálého výboru pro jadernou energetiku s mezinárodními partnery v oblasti rozvoje jaderné energetiky, včetně strategických partnerů a zájemců o spolupráci. Jeho pravomoci jsou pak vymezeny v čl. 7 Statutu Stálého Výboru pro jadernou energetiku.⁶⁹

4.3. Další orgány

Jak jsem již výše uvedla, § 206 zák. č. 263/2016 Sb. obsahuje výčet orgánů vykonávajících státní správu v oblasti mírového využívání jaderné energie a ionizujícího záření, jejichž působnost je tímto zákonem upravena. Mezi tyto orgány však nepatří pouze SÚJB, vláda a výše zmíněná ministerstva. Svou pozici mezi nimi mají i Hasičský záchranný sbor České republiky, Policie České republiky, orgány Celní správy České republiky, Státní zemědělská a potravinářská inspekce, krajský úřad a hejtman kraje a obecní úřad obce s rozšířenou působností. Jejich činnost se pak týká např. monitorování radiační situace, pohotovostní situace jaderných zařízení či informování dotčeného obyvatelstva v souvislosti s radiační nehodou.

⁶⁸ Důvodová zpráva k zák. č. 263/2016 Sb., atomový zákon, str. 318 – 327.

⁶⁹ Viz <https://www.mpo.cz/cz/rozcestnik/poradni-organy-a-zmocnenci-vlady/zmocnenci-vlady-jejichz-cinnost-zajistuje-mpo/vladni-zmocnenec-pro-jadernou-energetiku--235405/>, k 3. 5. 2018.

5. Nakládání se zdroji ionizujícího záření

Odborné poznatky vypovídají o schopnosti ionizujícího záření vyvolat změny v lidském organismu a nepříznivě ovlivnit životní prostředí. Různé změny způsobené ionizujícím zářením mají odlišný dopad na tyto zákonem chráněné objekty. Úkolem právní úpravy je stanovit právní rámec s ohledem na tyto odborné poznatky a stanovit potřebné limity a regulovat zdroje a činnosti, u kterých by mohlo docházet k nedovolenému úniku tohoto záření. Disciplínu, která se zabývá bezpečným využíváním zdrojů ionizujícího záření a jaderné energie, nazýváme radiační ochrana.⁷⁰

5.1. Klasifikace zdrojů ionizujícího záření

Ustanovení § 2 odst. 2 písm. a) atomového zákona definuje ionizující záření jako přenos energie v podobě částic nebo elektromagnetických vln vlnové délky nižší nebo rovnající se 100 nm s frekvencí vyšší nebo rovnající se 3×10^{15} Hz, který je schopen vytvářet ionty. V písmenu c) téhož paragrafu i odstavce pak nalezneme vymezení pojmu „zdroj ionizujícího záření“. Zákon jej určuje jako: 1. radioaktivní látku a předmět nebo zařízení ji obsahující nebo uvolňující, nebo 2. generátor záření, kterým je zařízení způsobilé generovat ionizující záření. Starý atomový zákon v sobě obsahoval rozdělení zdrojů ionizujícího záření podle významnosti, rovněž pokrýval i rozdělení pracovišť, kde se vykonávají radiační činnosti a zařazení radiačních pracovníků do kategorií. Nový zákon oproti tomu ve svém § 61 odst. 6 výslovně odkazuje na prováděcí právní předpis. Výše uvedená rozdělení obsahuje vyhláška č. 422/2016 Sb. – Vyhláška o radiační ochraně a zabezpečení radionuklidového zdroje.

Vyhláška **dělí zdroje ionizujícího záření** na nevýznamné, drobné, jednoduché, významné a velmi významný zdroj. Odstupňování těchto zdrojů je podstatné z pohledu ochrany před riziky, jež tyto zdroje představují pro lidské zdraví a životní prostředí. Mezi tyto zdroje patří např. generátor záření, urychlovač částic, vysokoaktivní zdroj či jaderný reaktor, který výčet uvádí jako jediný velmi významný zdroj. Ustanovení § 17 vyhlášky obsahuje kategorizaci pro účely přeshraničního pohybu a zabezpečení, kdy jsou zdroje ionizujícího záření děleny do kategorií 1. až 5, ustanovení § 18 zahrnuje zase kategorizaci pracovišť od I. do IV. kategorie. Pracoviště se stejně jako zdroje ionizujícího záření odlišují podle míry vlivu ionizujícího záření na životní prostředí a na život a zdraví člověka. Ustanovení § 20 pak pokrývá výčet kategorizace radiačních

⁷⁰ Viz <https://www.suro.cz/cz/radiacni-ochrana>, k 5. 5. 2018.

pracovníků do kategorií A a B, kdy kategorie A je pokryta taxativním výčtem, kategorie B naopak výčtem zbytkovým, kdy ve vyhlášce vysloveně stojí, že „*Radiačním pracovníkem kategorie B je radiační pracovník jiný než uvedený v odstavci 2, je-li atomovým zákonem požadována jeho kategorizace.*“ Klasifikace zdrojů ionizujícího záření i pracovišť má klíčový význam pro potřebu dalších právních podkladů k nakládání s těmito zdroji, a to konkrétně, zdali je třeba ohlášení, registrace nebo povolení SÚJB. Posuzuje se míra rizikovosti aktivit spojených s negativními účinky jaderné energie a ionizujícího záření a s tím spojený zájem státu rozhodnout v dané věci.

5.2. Přírodní a umělé zdroje ionizujícího záření

Ionizující záření je jev, který se volně vyskytuje v přírodě, proto mu živé organismy byly vystaveny již od pradávna. Na druhou stranu existují i zdroje vytvořené člověkem. Zdroje ionizujícího záření lze proto rozdělit na přírodní a umělé. Ozáření z přírodních zdrojů není rovnoměrné, proto se v různých oblastech dávka ozáření obyvatel značně liší, občas může být dokonce až na hranici dávek spojených se zdravotním poškozením. Není to však tak, že by lidé nemohli na tento zdroj vůbec působit a ovlivnit jej. Při rekonstrukci starých budov a stavbě budov nových se činí protiradonová opatření, rovněž jsou činěna opatření v souvislosti s využíváním některých podzemních zdrojů vod a při uvolňování přírodních radionuklidů při některých průmyslových činnostech. Ozáření z přírodních zdrojů způsobují dva zdroje, a to přírodní radionuklidy a kosmické záření.

Přírodní radionuklidy lze podle původu vzniku rozdělit na kosmogenní a terestrální. Při vzájemném působení stabilních prvků ve vnějším obalu země a kosmického záření vznikají kosmogenní radionuklidy.⁷¹ Terestrální radionuklidy jsou tzv. zemského původu a dělí se dále na primordiální radionuklidy, které vznikly v raném stádiu Vesmíru a díky dlouhému času rozpadu se dosud vyskytují na Zemi, a nuklidy sekundární, které vznikly z původních radionuklidů tvořících rozpadové řady.⁷²

Vliv kosmického záření na člověka, jakožto přírodního zdroje ozáření, závisí na nadmořské výšce a poloze na Zemi. Tento vliv dosahuje na celé lidstvo, avšak nejvýznamněji působí na posádky kosmických lodí a letadel. Složkami

⁷¹ Viz <http://fbmi.sirdik.org/4-kapitola.html>, k 5. 5. 2018.

⁷² Viz <https://www.suro.cz/cz/prirodnioz>, k 5. 5. 2018.

kosmického záření jsou galaktické záření, sluneční záření a záření van Allenových pásů Země. Galaktické záření pochází z hlubokých oblastí vesmíru, sluneční záření pak pochází především ze slunečních erupcí. Záření van Allenových pásů je relevantní především pro meziplanetární lety (vnější pás) a pro let družic okolo Země (vnitřní pás).

Ionizující záření se stalo běžnou součástí mnoha lidských aktivit. Mezi **umělé zdroje ionizujícího záření** patří zejména ty, které se využívají ve zdravotnictví, zdroje související s průmyslovou výrobou i zdroje spojené s jadernými nehodami či pokusy s jadernými výbuchy. Hned druhým největším zdrojem způsobujícím ozáření populace po přírodních zdrojích je ionizující záření využívané ve zdravotnictví. To se využívá pro zevní ozáření či ozáření přímým zavedením radioaktivních zářičů do orgánů při brachyterapii, a to především skrze přístroje produkující fotonové záření o vysoké energii (např. urychlovače částic, kobaltové a cesiové ozařovače, Leksellův gama nůž či automatické afterloadingové přístroje).

Největší hazard pro lidské zdraví znamenají znečišťující látky, jejichž vznik byl zapříčiněn poškozením jaderného zařízení či zkouškami jaderných zbraní v atmosféře. Zkoušky jaderných zbraní probíhaly nejvíce v letech 1945 až 1980 a v tomto období se také uvolnilo největší množství kontaminantů. Na významnost černobylské havárie jsme narazili už v předchozích kapitolách. Zde nevídané uvolňování radioaktivity z reaktoru zde trvalo 10 dní a stalo se tak nebezpečným zdrojem radioaktivního znečištění.

V rámci činnosti jaderného reaktoru se radionuklidy uvolňují nejen v jaderných elektrárnách, ale i ve výzkumných reaktorech (u nás např. Ústav jaderného výzkumu v Řeži). Kromě jaderných reaktorů však existují i jiné průmyslové zdroje záření. Zdroj záření bývá buď pevně instalován v průmyslovém podniku, či jsou nukleární metody používány k výzkumům a analýzám na specializovaných pracovištích. Mezi tyto přístroje patří např. hlásiče požáru, tloušťkoměry, hloubkoměry, defektoskopy a další přístroje.⁷³

5.3. Nástroje ochrany životního prostředí a lidského zdraví ve vztahu k nakládání se zdroji ionizujícího záření

Právní úprava se snaží v souvislosti s nakládáním se zdroji ionizujícího záření zamezit nebezpečí s ním spojeným, a to skrze přímé a nepřímé nástroje ochrany životního prostředí. Nepřímé nástroje se snaží přimět adresáta, aby z vlastní vůle vyvíjel

⁷³ Viz <http://fbmi.sirdik.org/4-kapitola.html>, k 5. 5. 2018.

své činnosti a choval se vhodným způsobem s ohledem na životní prostředí. Mezi ně patří například ekonomické nástroje. Naopak druhá skupina nástrojů působí na subjekty přímo, sem spadají např. administrativně-právní a koncepční nástroje ochrany životního prostředí.

Mezi významné **administrativně-právní nástroje** v této oblasti spadají povolení, registrace a ohlášení dotýkající se činností spojených s nakládáním se zdroji ionizujícího záření. Tyto nástroje zakládají za splnění předem stanovených podmínek a předpokladů oprávnění vykonávat zákonem uvedené činnosti. Dále sem spadají povinnosti ve formě příkazu, zákazu či omezení uložených přímo zákonem, na základě zákona či na základě příslušného správního aktu vydaného kompetentním orgánem veřejné správy. Mezi další administrativně-právní nástroje spadá např. i výkon státního dozoru, nastavení maximálních přípustných hodnot ozáření či kategorizace pracovišť a zdrojů ionizujícího záření.⁷⁴

Činnosti vázané na **povolení** jsou uvedeny v § 9 atomového zákona, který obsahuje jejich taxativní výčet. Povolení vydávaná Státním úřadem pro jadernou bezpečnost jsou rozhodnutím ve smyslu § 67 zákona č. 500/2004 Sb., správní řád. Obsažené činnosti dosahují takové závažnosti, že stát má na rozhodování o nich zájem. Tyto činnosti se posuzují na základě příslušného odborného posouzení a rozhoduje se o tom, zda a za jakých podmínek se bude činnost moci vykonávat. Činnostmi vázanými na povolení jsou např. ty související s využíváním jaderné energie (umístění, výstavba a provoz jaderného zařízení atd.), činnosti v rámci expozičních situací (výstavba pracoviště IV. kategorie kromě pracoviště s jaderným zařízením, provoz pracoviště III. kategorie nebo pracoviště IV. kategorie a další), činnosti týkající se nakládání s radioaktivním odpadem a další činnosti uvedené v zákoně. S povolením na druhou stranu souvisí velké množství povinností jeho držitele. Mezi takové povinnosti patří zejména oznamovací povinnost vůči SÚJB a další povinnosti týkající se jaderné bezpečnosti a radiační ochrany.

Druhý způsob regulace činností při mírovém využívání jaderné energie a ionizujícího záření upravuje § 10 atomového zákona. Zakotvuje potřebu **registrace**⁷⁵ určitých typů zařízení u SÚJB. Činnosti vyžadující registraci jsou oproti činnostem

⁷⁴ Viz https://is.mendelu.cz/eknihovna/opory/zobraz_cast.pl?cast=45993, k 6. 5. 2018.

⁷⁵ Starý atomový zákon institut registrace neznal. V novém znění má toto ustanovení sloužit ke snížení administrativní zátěže, a to jak na straně uživatelů zdrojů ionizujícího záření, tak i na straně SÚJB.

vyžadujícím povolení méně riskantní. Další rozdíl oproti povolení dělá fakt, že předmětem registrace není stanovení podmínek k provozování registrované činnosti.

V § 11 atomového zákona pak nalezneme další, nejméně formalizovaný, způsob vzniku oprávnění k vykonávání zákonem určených činností, a to **ohlášení**. Ačkoliv se jedná o výkon činností, které s sebou nesou nejmenší riziko, i výkon ohlášených činností by měl probíhat za podmínek vyplývajících ze zákona. Důležitost oznámení spočívá v tom, že příslušný správní orgán nabyde informaci o existenci ohlašované činnosti, což je podstatné pro následný výkon kontrolní činnosti. Ustanovení § 12 atomového zákona stanoví výjimku z výše uvedených ustanovení, a to s ohledem na zájem státu na ochraně zdraví, života nebo životního prostředí. Toto ustanovení povoluje neodkladný zásah v případě radiační mimořádné události vztahující se k jejímu průběhu či následkům. Je logické, že zmírnění či odvrácení radiační mimořádné události či jejích negativních dopadů zde má větší váhu než splnění podmínek vlastnictví příslušného povolení či jiného oprávnění s ohledem na fakt, že existence těchto regulačních ustanovení existuje především k zajištění bezpečnosti při výkonu regulovaných činností. Základními předpoklady pro udělení povolení a registrace je svéprávnost, bezúhonnost a odborná způsobilost. Tyto požadavky kladené na žadatele o povolení a registraci nalezneme v § 13 až § 15 atomového zákona. Bezúhonnost zákon posuzuje ve vztahu k povolované nebo ohlašované činnosti, či k trestu odnětí svobody delšímu tří let, žádá-li daná osoba o povolení. Nově se oproti staré úpravě zákon zabývá i bezúhonností právnických osob. Požadavek nutnosti adekvátní odborné způsobilosti vyplývá vzhledem k odborné náročnosti vykonávaných činností. Bez ní by jen stěží byla zajištěna potřebná míra bezpečnosti a zabezpečení při ohlašovaných či povolovaných činnostech.⁷⁶

Zodpovědnost SÚJB za **kontrolní činnost** i její předmět je specifikován v § 200 atomového zákona. Kontrolované osoby jsou charakterizovány vlastnictvím práv či povinností v rámci atomového zákona. Kontrolní činnost SÚJB vykonávají inspektoři pověřeni průkazem vydávaným SÚJB. V ustanovení § 203 atomového zákona nalezneme oprávnění těchto inspektorů vydávat závazné pokyny. Zákon uvádí taxativní výčet činností, které inspektor může zakázat v zájmu lidského zdraví a životního prostředí, pokud bylo bezprostředně ohroženo. Dále ustanovení § 204 atomového zákona upravuje pravomoc SÚJB rozhodnout o opatření k nápravě

⁷⁶ Důvodová zpráva k zák. č. 263/2016 Sb., atomový zákon, str. 217-220.

nezbytného k odstranění protiprávního stavu zjištěného při kontrolní či jiné činnosti. Vzhledem k rozsahu možného zásahu do právní sféry soukromého subjektu je ponecháno v diskreci SÚJB, aby danou situaci posoudil a rozhodl o případném opatření k nápravě a příslušné lhůtě. Odvolání proti rozhodnutí o opatření k nápravě nemá odkladný účinek, a to z toho důvodu, aby se nebezpečí spojené s protiprávním jednáním již nezvyšovalo. SÚJB vede seznamy jaderných zařízení a zdrojů ionizujícího záření, jaderných materiálů, údajů o ozáření radiačních pracovníků a zasahujících osob; údajů o lékařském ozáření; osobních radiačních průkazů; schválených typů obalových souborů pro přepravu a skladování štěpných nebo radioaktivních látek, zdrojů ionizujícího záření a dalších výrobků; vyvezených, dovezených a transferovaných vybraných položek v jaderné oblasti; dat z monitorování radiační situace na území České republiky a rejstříky držitelů povolení, registrantů, ohlašovatelů a držitelů oprávnění k vykonávání činností zvláště důležitých z hlediska jaderné bezpečnosti a radiační ochrany. Tato evidenční činnost SÚJB je nezbytná pro řádný výkon veřejné správy v oblasti mírového využívání jaderné energie a ionizujícího záření. **Kategorizace** zmiňované na začátku této kapitoly jsou rovněž relevantním administrativně-právním nástrojem ve vztahu k ochraně lidského zdraví a ochraně životního prostředí. Např. ke kategorizaci pracovišť se přihlíží u určitých typů činností v průběhu procesu vydávání povolení.

Za významný regulační nástroj na poli radiační ochrany považujeme **expoziční limity**. Hodnoty expozičních limitů odpovídají přiměřenému riziku pro společnost. Tyto mezníky však neslouží jako ukazatel toho, co ještě můžeme považovat za bezpečné a co už nikoliv. V ustanovení § 5 odst. 8 atomový zákon stanoví povinnost každého, kdo využívá jadernou energii nebo vykonává činnosti v rámci expozičních situací, uplatňovat přístup odstupňovaný podle rozsahu možného ozáření a jeho případných následků.⁷⁷ Limitům ozáření se věnuje § 63 atomového zákona, který ve svém odst. 2 rozděluje limity na obecné limity, limity pro radiační pracovníky a limity pro žáky a studenty. Odst. 5 téhož paragrafu atomového zákona výslovně vyjímá lékařské ozáření z působnosti výše zmíněných limitů. Limity ozáření upravuje v souladu s § 63 odst. 6 atomového zákona předpis č. 422/2016 Sb. – Vyhláška o radiační ochraně a zabezpečení radionuklidového zdroje.

⁷⁷ Viz https://www.sujb.cz/fileadmin/sujb/docs/radiacni-ochrana/seminare/NAZ_kurzy/NAZ_NOVRO_2017_petrova.pdf, k 8. 5. 2018.

Mezi **koncepční nástroje** patří různé plány, koncepce a programy tvořené v souladu s principy daného právního odvětví.⁷⁸ V oblasti jaderného práva se pak jedná především o havarijní plány. Jaderné právo zná vnitřní havarijní plán, vnější havarijní plán a národní radiační havarijní plán. Ustanovení § 155 atomového zákona stanoví, že vnitřní havarijní plán se vytváří pro areál jaderného zařízení nebo pracoviště se zdroji ionizujícího záření a vnější havarijní plán zase pro zónu havarijního plánování. Vnitřní i vnější havarijní plán patří mezi náležitosti nutné k zajištění připravenosti k odezvě na radiační mimořádnou událost. Tato úprava byla u staré úpravy původně pokryta v prováděcím právním předpise, ale vzhledem k základní povaze těchto povinností je jejich úprava nutná přímo v atomovém zákoně.⁷⁹ Dle ustanovení § 209 písm. d) atomového zákona nese za zpracování národního radiačního havarijního plánu pro určité kategorie ohrožení⁸⁰ zodpovědnost SÚJB spolu s Ministerstvem vnitra.⁸¹ Národní radiační havarijní plán schvaluje v souladu s § 210 písm. c) atomového zákona vláda. V přechodném ustanovení § 234 atomového zákona nalezneme ustanovení udávající lhůtu pro vypracování prvního národního radiačního havarijního plánu, která je čtyři roky od nabytí účinnosti atomového zákona. Postupovat podle tohoto plánu musí každý začít do doby dvou let od jeho vydání. Zpracováním vnějšího havarijního plánu v § 220 odst. 1 písm. f) atomový zákon pověřuje Hasičský záchranný sbor České republiky a schvaluje jej hejtman kraje v souladu s § 224 odst. 2 písm. c) atomového zákona. Odpovědnost za zpracování vnitřního havarijního plánu nese v souladu s § 49 odst. 1 písm. r) atomového zákona držitel povolení k činnostem souvisejícím s využíváním jaderné energie. Vyhláška č. 359/2016 Sb., o podrobnostech k zajištění zvládnutí radiační mimořádné události v § 18 upravuje povinnost ověřování účinnosti a vzájemného souladu havarijních plánů, stejně tak další relevantní podmínky, včetně případné nápravy nedostatků.

Ekonomické nástroje hrají v oblasti jaderné energetiky rovněž nemalou roli. Tyto nástroje nesou funkci motivační, fiskální a kompenzační. Cílem nástrojů s motivační funkcí je ekonomicky stimulovat znečišťovatele k chování, které bude více environmentálně konformní. Nástroje s fiskální funkcí zase slouží k získání prostředků, které jsou dále využívány, a to např. pomocí daní či poplatků. Nástroje s kompenzační

⁷⁸ Viz https://is.mendelu.cz/eknihovna/opory/zobraz_cast.pl?cast=45993, k 8. 5. 2018.

⁷⁹ Důvodová zpráva k zák. č. 263/2016 Sb., atomový zákon, str. 300.

⁸⁰ Rozdělení nalezneme v § 153 odst. 1, který uvádí, že podle velikosti možných dopadů radiační nehody nebo radiační havárie na území České republiky se jaderné zařízení, pracoviště se zdroji ionizujícího záření nebo činnosti v rámci expozičních situací zařazují do kategorie ohrožení A až E.

⁸¹ Ministr vnitra by v případě radiační havárie zastával funkci předsedy Ústředního krizového štábu.

funkcí slouží k vynahrazení újmy, která vznikla v souvislosti se škodlivou činností, a to např. stanovením poplatků. Atomový zákon zná dva druhy poplatků. Prvním druhem jsou poplatky na odbornou činnost SÚJB, kam spadá poplatek za žádost o vydání povolení a udržovací poplatek stávajícího držitele povolení. Tyto poplatky představují příjem státního rozpočtu, kapitoly Státní úřad pro jadernou bezpečnost. Ustanovení § 38 odst. 1 atomového zákona však od těchto poplatků osvobozuje některá zdravotnická zařízení, veřejné vysoké školy a některé osoby provádějící činnosti pro výzkum a vývoj dle atomového zákona. Dalším druhem jsou poplatky za ukládání radioaktivních odpadů, konkrétně pravidelný poplatek a jednorázový poplatek. Pravidelný poplatek se vztahuje na energetické jaderné zařízení a výzkumné jaderné zařízení se jmenovitým tepelným výkonem vyšším než 1 MW, zbytkové vymezení uplatnění jednorázového poplatku nalezneme v § 128 atomového zákona. Tyto poplatky tvoří položku na jaderném účtu, spravovaném Ministerstvem financí a vedeném u České národní banky. Prostředky na jaderném účtu mohou být dle § 115 odst. 1 atomového zákona využity pouze v souladu s ním. K vydání povolení k činnosti spojené s nakládáním se zdroji ionizujícího záření může být vyžadováno prokázání pojištění odpovědnosti za jadernou škodu, dokladem potvrzujícím sjednání pojištění odpovědnosti za jadernou škodu nebo dokladem o jiném finančním zajištění, jak je uvedeno v § 16 odst. 2 písm. c) atomového zákona. Zakotvení obligatornosti pojištění pro určité činnosti nalezneme v § 36 odst. 1 starého atomového zákona.

5.4. Shrnutí

Ionizující záření je jevem, který může mít nepříznivé dopady na lidský organismus i životní prostředí. Přesto bychom bez něho jen stěží používali moderní přístroje nejen ve zdravotnictví či jej využívali v jaderné energetice. Starý atomový zákon přímo zahrnoval i rozdělení zdrojů ionizujícího záření, avšak současná právní úprava jaderné energie a ionizujícího záření ponechává tuto úpravu prováděcímu právnímu předpisu. Nezbytnost diferenciací těchto zdrojů spočívá v potřebě právní úpravy vytvořit úměrný právní rámec vůči míře rizika, které jednotlivé zdroje představují pro zdraví lidí a životní prostředí. Ze stejného důvodu se rozlišují i pracoviště a zařazení radiačních pracovníků do kategorií.

V základu rozlišujeme dva druhy ionizujícího záření, a to ionizující záření, které se jako přirozený jev vyskytuje v přírodě a ionizující záření vytvořené působením člověka. Největší podíl na celkovém ozáření tvoří přírodní ozáření, u umělých zdrojů

toto prvenství náleží ionizujícímu záření využívanému ve zdravotnictví. Za největší hazard pro lidské zdraví a životní prostředí pak považujeme únik kontaminujících látek v důsledku jaderné havárie a zkoušky jaderných zbraní v atmosféře. U obou typů ozáření si lidé osvojili nejrůznější způsoby jejich usměrnění s cílem chránit zákonem určené objekty.

Poškození lidského zdraví či životního prostředí lze zabránit pomocí přímých a nepřímých nástrojů ochrany. Mezi nejvýznamnější přímé nástroje patří administrativně právní a koncepční nástroje. V souladu s mezinárodními požadavky uplatňuje nový atomový zákon odstupňovaný přístup k činnostem spojených s nakládáním se zdroji ionizujícího záření. To se projevilo rozdělením na činnosti, které potřebují povolení, registraci, či pouhé ohlášení. Nejzávažnější činnosti, na jejichž regulaci má stát největší zájem, jsou vázané na povolení, které stanoví, jaká činnost a za jakých podmínek se bude vykonávat. Nový atomový zákon oproti starému zakotvuje institut registrace, která je mírnějším způsobem regulace. Nejméně formalizované ohlášení pak slouží spíše než k regulaci dané činnosti k následné kontrole zákonnosti vykonávané činnosti. O tom, že ochrana zákonem stanovených objektů stojí vždy na prvním místě, vypovídá i obsažení ustanovení o výjimce v rámci regulovaných činností, které legalizuje bezprostřední zásah v případě mimořádné radiační události.

Atomový zákon dále stanoví kontrolní činnost SÚJB, kterou vykonává skrze inspektory. SÚJB vede seznamy jaderných zařízení a zdrojů ionizujícího záření i jiné relevantní seznamy, které slouží jako nezbytný podklad k výkonu státní správy v této oblasti. Neopomenutelným nástrojem jsou i expoziční limity, jež reflektují zákonem stanovené přípustné riziko oproti vykonávaným činnostem. Mezi koncepční nástroje užívané v oblasti jaderného práva patří havarijní plány, konkrétně národní radiační havarijní plán, vnější havarijní plán a vnitřní havarijní plán, které slouží jako nástroj k odezvě na případnou radiační mimořádnou událost. Dále se právní řád věnuje ekonomickým nástrojům, mezi které patří např. poplatky, které zajišťují příjem do státního rozpočtu v případě poplatku za činnost SÚJB a jaderného účtu v případě poplatku za ukládání jaderného odpadu.

6. Nakládání s radioaktivním odpadem

Do životního cyklu zdroje ionizujícího záření nepochybně patří i nakládání s radioaktivním odpadem a vyhořelým jaderným palivem. Samotná činnost má dlouholetou tradici, neb již i Společná úmluva o bezpečnosti nakládání s vyhořelým jaderným palivem, a o bezpečnosti při nakládání s radioaktivními odpady z roku 1977 pojem „nakládání s radioaktivními odpady“ používá. Řešení této problematiky nelze zanedbat vzhledem k možným souvisejícím rizikům a případným dopadům na lidské zdraví a životní prostředí. Jaderný odpad se neprodukuje pouze jako produkt průmyslové výroby jaderné energie, ale jedná se např. i o pracovní oděvy, plasty, papíry či staré měřicí přístroje.⁸²

6.1. Radioaktivní odpad

V § 3 odst. 2 písm. a) atomového zákona nalezneme definici radioaktivního odpadu, jedná se o věc, která je radioaktivní látkou nebo předmětem nebo zařízením jí obsahujícím nebo jí kontaminovaným, pro kterou se nepředpokládá další využití a která nesplňuje podmínky stanovené tímto zákonem pro uvolňování radioaktivní látky z pracoviště. Písm. b) téhož odstavce i paragrafu upravuje nakládání s radioaktivním odpadem, přičemž tato úprava pokrývá celý cyklus zneškodnění radioaktivního odpadu, tedy jeho shromažďování, třídění, zpracování, úpravu, třídění, skladování a ukládání. Odpovědnost za bezpečné nakládání s jaderným odpadem nese původce jaderného odpadu. Původce se dá charakterizovat jako osoba, při jejíž činnosti dochází ke vzniku radioaktivního odpadu. Atomový zákon ukládá povinnosti v drtivé většině případů původci radioaktivního odpadu, ne např. vlastníkovvi zdroje ionizujícího záření. V českém právním řádu se uplatňuje princip osobní odpovědnosti za vyprodukovaný jaderný odpad.

České právo zná kapalně, plynné a pevné radioaktivní odpady. Dále se jaderný odpad rozlišuje podle aktivity na přechodně aktivní, velmi nízkoaktivní, nízkoaktivní, středněaktivní a vysokoaktivní odpad. K jednotlivým typům odpadu se přistupuje odlišně, s čímž souvisí i různý způsob jejich ukládání.⁸³

⁸² HANDRLICA, Jakub. *Jaderné právo. Právní rámec pro mírové využívání jaderné energie a ionizujícího záření*. Praha: Auditorium, 2012, str. 244

⁸³ Viz <https://www.surao.cz/rao/deleni-radioaktivnich-odpadu>, k 13. 5. 2018.

6.2. Mezinárodní principy a úmluvy

Významným činitelem na poli nakládání s radioaktivním odpadem a vyhořelým jaderným palivem hrají i uznávané mezinárodní principy a závazky vyplývající z mezinárodních smluv. Členství České republiky a z toho vyplývající závazky v rámci IAEA byly zmíněny již výše. Česká republika v Koncepci nakládání s radioaktivními odpady a vyhořelým jaderným palivem v České republice potvrzuje principy, kterými se hodlá v souladu se svými mezinárodními závazky a národními plány řídit. Mezi tyto principy patří např. princip odpovědnosti za bezpečnost, který spočívá v již uváděné odpovědnosti příslušné osoby nebo organizace; princip řízení a zajištění bezpečnosti příslušnou odpovědnou osobou či organizací; p. úlohy vlády, p. zdůvodnění zařízení a činností, p. optimalizace ochrany, p. omezení rizika jednotlivců, p. ochrany současné generace i generací budoucích, p. předcházení nehodám, p. havarijní připravenosti a p. ochranných opatření k omezení existujících nebo neregulovaných radiačních rizik. Všechny tyto principy jsou ostatně všeobecně platné pro celou oblast mírového využívání jaderné energie a ionizujícího záření, nejen pro nakládání s radioaktivními odpady.⁸⁴

Stejně jako k jiným částem životního cyklu využívajícím zdroje ionizujícího záření i k nakládání s radioaktivním odpadem a vyhořelým jaderným palivem se vztahuje hned několik mezinárodních smluv, jejichž signatářem se náš stát stal. K významným smlouvám patří Společná úmluva o bezpečném nakládání s vyhořelým jaderným palivem a o bezpečném nakládání s radioaktivními odpady (1997), ke které a v souladu s níž stát vypracovává Národní zprávu. Významný posun v této oblasti přinesla směrnice č. 2011/70/Euratom, jelikož stanovuje konkrétní závazky vztahující se k národní strategii pro realizaci zařízení, které zabezpečí konečné a stálé uložení radioaktivních odpadů.

Dalšími smlouvami, které se částečně dotýkají úpravy ukládání radioaktivních odpadů, jsou smlouvy týkající se území se zvláštními právními režimy. Mezi tato území patří například moře a oceány, úpravu nalezneme v čl. IV odst. 1 písm. a) Londýnské konvence týkající se ochrany moří (*Convention on the prevention of marine pollution by dumping of waste and other matter*, 1972), který odkazuje na přílohu I. Tato příloha obsahuje výčet odpadů, jejichž vypouštění je zakázáno a radioaktivní odpad či látka mezi ně patří. Dalším speciálně upravovaným územím je Antarktida. Čl. V odst.

⁸⁴ *Koncepce nakládání s radioaktivními odpady a vyhořelým jaderným palivem v České republice z 29. listopadu 2017*, Ministerstvo průmyslu a obchodu, str. 11 – 12.

1 Smlouvy o Antarktidě (*The Antarctic treaty*, 1959) jasně vymezuje zákaz jaderných výbuchů a likvidování jaderného odpadu na území Antarktidy.

6.3. Nakládání s radioaktivním odpadem v České republice

Rozdíl mezi skladováním a ukládáním radioaktivního odpadu spočívá v povaze trvalosti dané činnosti, přičemž časově omezené umístění radioaktivních odpadů na k tomu určená místa považujeme za skladování, trvalé umístění těchto odpadů zase za ukládání. Při Ministerstvu průmyslu a obchodu funguje státní organizace zvaná Správa úložišť radioaktivních odpadů (dále jen „Správa“), která má za úkol zabezpečovat činnosti vztahující se k ukládání radioaktivního odpadu.⁸⁵ K pokrytí nákladů spojených s ukládáním jaderného odpadu se používají prostředky z jaderného účtu, na který odvádí finanční prostředky i jejich původci. Zneškodnění radioaktivních odpadů řeší absolutní izolace od biosféry, odpady však musí být izolovány po celou dobu jejich možného nepříznivého působení na životní prostředí a zdraví lidí. V současnosti máme na území našeho státu tři přípovrchová úložiště radioaktivních odpadů, ve kterých se ukládají nízko a středněaktivní odpady. První úložiště Bratrství nalezneme u Jáchymova, druhé úložiště Richard u Litoměřic a poslední úložiště Dukovany se nachází přímo v areálu jaderné elektrárny Dukovany. V dalších letech vznikne potřeba vytvořit a provozovat hlubinné úložiště, které bude sloužit jako úložiště vysokoaktivního odpadu a vyhořelého jaderného paliva, jejichž skladování doposud probíhalo v meziskladech. Ačkoliv byly zkoumány i jiné způsoby uložení vysokoaktivního radioaktivního odpadu a vyhořelého jaderného paliva, jako nejvhodnější se ukázalo jejich ukládání do hlubinných podzemních vrstev.⁸⁶ Provoz dalšího úložiště jaderného odpadu v České republice by měl být zahájen po roce 2065. Mělo by se jednat o hlubinné úložiště a na jeho vývoji spolupracují jak SÚJB, tak Správa.⁸⁷

Vzhledem k možným rizikům, které by mohly vyvstat v průběhu nakládání s radioaktivním odpadem či v rámci hornické činnosti při vzniku hlubinného úložiště, zná česká právní úprava rovněž způsoby reparace pro situace, kdy ke vzniku škod opravdu dojde. Zák. č. 44/1988 Sb., o ochraně a využívání nerostného bohatství

⁸⁵ Viz <https://www.sujb.cz/jaderna-bezpecnost/nakladani-s-radioaktivnimi-odpady/>, k 13. 5. 2018.

⁸⁶ HANDRLICA, Jakub. *Jaderné právo. Právní rámec pro mírové využívání jaderné energie a ionizujícího záření*. Praha: Auditorium, 2012, str. 244-245.

⁸⁷ Viz <https://www.sujb.cz/jaderna-bezpecnost/nakladani-s-radioaktivnimi-odpady/>, k 13. 5. 2018.

(dále jen „horní zákon“) ve svém § 34 odst. 1 písm. c) uvádí ve výčtu činností považovaných za zvláštní zásah do zemské kůry mimo jiné i ukládání radioaktivních odpadů. Ustanovení § 36 horního zákona navazuje úpravou důlních škod, které mohou v rámci zmíněných činností vzniknout. Odstavec 3 tohoto paragrafu rovněž stanovuje odpovědnost organizace, která svou aktivitou danou škodu způsobila. Na náhradu těchto škod aplikujeme obecnou úpravu o náhradě škody upravenou v občanském zákoníku, až na případy, kdy horní zákon stanoví jinak. Tato náhrada nemusí být nutně vždy peněžitá, ale může se v souladu s § 37 odst. 2 sestávat např. z náhradní dodávky vody v případě, že došlo ke ztrátě vody, podstatnému snížení vydatnosti jejího zdroje nebo zhoršení její jakosti. Specifičnost odpovědnosti původce jaderného odpadu tkví v tom, že se jedná o objektivní odpovědnost s minimální možností liberace. V ustanovení § 35 starého atomového zákona však nalezneme omezení této odpovědnosti za každou jednotlivou jadernou událost v případě jaderných zařízení pro energetické účely na částku 8 mld. Kč, u ostatních jaderných zařízení pak na částku 2 mld. Kč. Dalším kompenzačním prostředkem, který naše právní úprava zná, je příspěvek z jaderného účtu příslušným obcím dle atomového zákona.⁸⁸

Významným dokumentem upravujícím nakládání s radioaktivním odpadem je Koncepce nakládání s radioaktivními odpady a vyhořelým jaderným palivem v České republice (dále jen „Koncepce“). Ke schválení nejaktuálnější Koncepce došlo usnesením vlády České republiky č. 852/2017. Tato Koncepce je aktualizovanou verzí koncepce z roku 2002 a k její další aktualizaci má dojít po roce 2025. K aktualizacím dochází především proto, aby koncepce byla co nejaktuálnější vzhledem k změnám mezinárodní legislativy, kterou jsme jako stát vázáni, a rovněž vzhledem k novým poznatkům v tomto odvětví. Nová Koncepce stanovuje za své cíle např. stanovovat a upřesňovat strategicky opodstatněné, vědecky, technologicky, ekologicky, finančně a společensky přijatelné zásady a cíle pro nakládání s radioaktivními odpady a vyhořelým jaderným palivem v ČR; udržovat systémový rámec pro rozhodování orgánů a organizací odpovědných za nakládání s radioaktivními odpady a vyhořelým jaderným palivem v ČR; srozumitelným způsobem sdělovat informace o dlouhodobém řešení způsobu nakládání s radioaktivními odpady a vyhořelým jaderným palivem všem

⁸⁸ HANDRLICA, Jakub. *Jaderné právo. Právní rámec pro mírové využívání jaderné energie a ionizujícího záření*. Praha: Auditorium, 2012, str. 263 – 265.

dotčeným subjektům i širší veřejnosti a zároveň umožňovat dotčené veřejnosti účinně participovat na naplňování cílů Koncepce a další.⁸⁹

⁸⁹ *Koncepce nakládání s radioaktivními odpady a vyhořelým jaderným palivem v České republice z 29. listopadu 2017*, Ministerstvo průmyslu a obchodu, str. 7.

7. Právní odpovědnost v atomovém právu

Odpovědnost charakterizujeme jako zvláštní formu právního vztahu, kdy na základě porušení primární povinnosti vzniká povinnost nová se sankční povahou. Právní odpovědnost vzniká v důsledku dvou protiprávních skutečností, a to protiprávního jednání nebo protiprávního stavu. Právní odpovědnost slouží hned několika funkcím, mezi nejdůležitější patří reparační funkce, která má za úkol poškozeného odškodnit; funkce satisfakční, jejímž účelem je poškozenému přinést zadostiučinění; funkce preventivní, pomáhající předcházet dalším porušením a funkce represivní, způsobující pachateli újmu.⁹⁰ Česká právní úprava rozeznává odpovědnost subjektivní, spjatou se zaviněním, a odpovědnost objektivní, spojenou s následkem. V jaderném právu se uplatňuje odpovědnost objektivní, neb případné následky různých havárií jsou tím, co je potřeba upravit, a to bez ohledu na zavinění provozovatele. Jaderné právo zná jak odpovědnost deliktní (za trestné činy a přestupky), tak i odpovědnost za ztráty na životním prostředí (za ekologickou újmu a škodu).⁹¹

7.1. Odpovědnost za škodu

Ve srovnání s jinými průmyslovými odvětvími můžeme nebezpečí související s jadernou nehodou považovat za jedno z nejnebezpečnějších, co se případných dopadů týče. Proto je nezbytné, aby právní úprava znala mechanismy, které budou využity v případě vzniku škody, a poškozený subjekt se skrze ně bude moci domáhat náhrady. Také proto, aby vůbec existovaly finanční prostředky v odpovídající výši, schopné pokrýt možné nároky poškozených subjektů. Oproti jaderné bezpečnosti, která se snaží škodlivým situacím předcházet, má právní odpovědnost zajistit prostředek nápravy. Jako další pádný důvod pro zákonnou úpravu právní odpovědnosti za jaderné škody považujeme dopad přímo na původce jaderné škody, respektive dopad nároků poškozeného subjektu na něj a k tomu se vztahujících možných až likvidačních částek.⁹²

Mezinárodní smlouvy týkající se odpovědnosti za škody v jaderné energetice mají v mezinárodní sféře významnou pozici, vždyť ne vždy škody zůstávají pouze na území státu provozovatele. Důležitou roli mezi nimi hraje Vídeňská úmluva o odpovědnosti za jaderné škody (1963). Mezi další mezinárodní dokumenty týkající

⁹⁰ GERLOCH, A. *Teorie práva*. 6. upr. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2010, str. 162-164.

⁹¹ DAMOHORSKÝ, M. a kol. *Právo životního prostředí*. 3. vydání. Praha: C. H. Beck, 2010, str. 73.

⁹² HANDRLICA, Jakub. *Jaderné právo. Právní rámec pro mírové využívání jaderné energie a ionizujícího záření*. Praha: Auditorium, 2012, str. 215-216.

se jaderné odpovědnosti patří Pařížská úmluva o odpovědnosti za škody (1960) a Bruselská úmluva (1963), která ji doplnila. IAEA v návaznosti na černobylskou havárii (1986) iniciovala práce zaměřené na všechny možné aspekty jaderné odpovědnosti s cílem vylepšit stávající úmluvy a vytvořit komplexní odpovědnostní rámec. Jako výsledek byl v roce 1988 pod gescí IAEA přijat společný protokol propojující Vídeňskou a Pařížskou úmluvu, který je zkombinoval do jednoho rozšířeného odpovědnostního rámce. Strany tohoto protokolu jsou vnímány jako strany obou úmluv. V roce 1997 došlo k přijetí dalšího protokolu, revidujícího Vídeňskou úmluvu, který se zabývá odpovědností provozovatele. Tentýž rok byla přijata Úmluva o dodatečné kompenzaci za jaderné škody (*Convention on Supplementary Compensation for Nuclear Damage*, 1997). Zde se jedná o odpovědnostní úmluvu, která je otevřená všem státům světa bez ohledu na to, jestli se již staly smluvní stranou jiné úmluvy týkající se jaderné odpovědnosti, rovněž nezáleží na tom, zdali má stát na svém území jaderné zařízení.⁹³ K Pařížské a Bruselské úmluvě byly pod OECD⁹⁴ vydány protokoly ještě v roce 2004, a to s cílem úmluvy optimalizovat. Nebyly to však pouze IAEA a OECD, kdo byl činný v této oblasti, neb např. pod gescí Mezinárodní námořní organizace došlo k přijetí Úmluvy o odpovědnosti v oblasti námořní přepravy jaderných materiálů (1971).⁹⁵

Mezinárodní úmluvy sdílejí obdobné stěžejní principy. Nalezneme mezi nimi výlučnou odpovědnost provozovatele jaderného zařízení, objektivní odpovědnost provozovatele bez ohledu na zavinění, omezení odpovědnosti do určité výše, omezení odpovědnosti v čase,⁹⁶ povinné pojištění provozovatele,⁹⁷ výhradní jurisdikce soudů dle místa jaderné události, zákaz diskriminace obětí na základě národnosti, sídla a bydliště.⁹⁸ Princip výlučné odpovědnosti provozovatele a princip omezené odpovědnosti jsou často diskutovanými principy. Na jedné straně stojí fakt, že proces

⁹³ Viz <https://www.iaea.org/publications/documents/conventions/vienna-convention-on-civil-liability-for-nuclear-damage>, k 15. 5. 2018.

⁹⁴ Pod OECD ze zmíněných úmluv byly přijaty Pařížská a Bruselská úmluva, ostatní pod gescí IAEA.

⁹⁵ HANDRLICA, Jakub. *Jaderné právo. Právní rámec pro mírové využívání jaderné energie a ionizujícího záření*. Praha: Auditorium, 2012, str. 217-218.

⁹⁶ Práva na kompenzaci vyprší v souladu s Pařížskou i Vídeňskou úmluvou po 10 letech, kdy nedošlo k vznesení žaloby. Jsou povolené i delší časové limity, pokud je provozovatel zajištěn povinným pojištěním v souladu s národní právní úpravou. Národní právní úprava může stanovit i kratší limit, s ohledem na Pařížskou úmluvu minimálně dva roky a v souladu s Pařížskou minimálně tři roky od doby, kdy se nárokující strana mohla nebo měla o škodě a odpovědnosti provozovatele dozvědět.

⁹⁷ Pojištění musí být do výše odpovídající odpovědnosti dodavatele. Pokud by bylo nedostatečné, byl by daný stát povinen doplatit rozdíl až do výše provozovatelovy odpovědnosti.

⁹⁸ Viz <https://www.iaea.org/publications/documents/conventions/vienna-convention-on-civil-liability-for-nuclear-damage>, k 15. 5. 2018.

výroby jaderné energie vyžaduje součinnost mnoha subjektů, tedy by při aplikaci občanskoprávních principů docházelo k obtížím při identifikaci odpovědné osoby. Na druhou stranu by každý ze zúčastněných subjektů nesl část rizika spojeného s objektivní odpovědností. V úvahu připadá otázka, zdali je takový přístup, aby provozovatel nesl všechnu odpovědnost, vůbec férové. Kritické hlasy zdůrazňují především skutečnost, že takovéto ustanovení nahrává, spíše než komukoliv jinému, dodavatelům technologií. I přes tyto pádné pochybnosti však většina jaderných zemí tento princip uplatňuje.⁹⁹ Nezřídka vzbuzuje diskuze i princip omezené odpovědnosti. Zastánci jej hájí názorem, že jinak by ostatní ustanovení upravující provozovatelovu odpovědnost byla dohromady příliš striktní a provozovatel by pak mohl být vystaven likvidačním žalobám, v důsledku čehož by se produkce a následné využívání jaderné energie stalo příliš riskantní. Odpůrci zase naráží na to, že jaderný průmysl by tak či tak fungoval z ryze obchodních důvodů. Jako další důvod uvádí, že díky výlučné odpovědnosti provozovatele může při případném dosažení limitu odpovědnosti nastat situace, kdy poškozený subjekt nebude plně odškodněn, ačkoliv by bylo v možnostech provozovatele pokrýt celou potřebnou částku pro odškodnění.¹⁰⁰

Česká republika je smluvní stranou Vídeňské úmluvy i Společného protokolu, k podpisu ji vedly o něco nižší finanční závazky z nich plynoucí. I když byl v roce 2016 schválen nový atomový zákon, odpovědnost za jaderné škody byla ponechána zbytkové úpravě zák. č. 18/1997 Sb. O provázanosti národní úpravy s mezinárodní vypovídá již ustanovení § 32 odst. 1 starého atomového zákona, které obsahuje odkazovací klauzuli přímo na Vídeňskou úmluvu a Společný protokol. Starý atomový zákon zde stanoví použitelnost této mezinárodní smlouvy pro účely občanskoprávní odpovědnosti. Občanský zákoník se v tomto případě použije v souladu s § 32 odst. 2 pouze subsidiárně. Držitel povolení je tedy tímto podřízen režimu vytvořenému kombinací Vídeňské úmluvy z roku 1963, starého atomového zákona a v případě nutnosti občanského zákoníku. Odpovědnostní režim Vídeňské úmluvy však nelze aplikovat na všechny typy škodových událostí, nýbrž pouze na ty, které mají svůj původ ve vlastnostech jaderného paliva či souvisejících radioaktivních produktů či odpadů. Nevztahuje se tedy na škody způsobené dopravní nehodou v areálu jaderné elektrárny

⁹⁹ HANDRLICA, Jakub. *Jaderné právo. Právní rámec pro mírové využívání jaderné energie a ionizujícího záření*. Praha: Auditorium, 2012, str. 222-223.

¹⁰⁰ HANDRLICA, Jakub. *Jaderné právo. Právní rámec pro mírové využívání jaderné energie a ionizujícího záření*. Praha: Auditorium, 2012, str. 224-225.

či požárem provozovny. Úmluva se limituje jen na konkrétní situace, ne na možné nepříznivé dopady v závislosti na dlouhodobém vystavení organismu ionizujícímu záření.¹⁰¹

Ustanovení § 33 odst. 1 starého atomového zákona říká, že držitel příslušného povolení je provozovatelem ve smyslu čl. I odst. 1 písm. c) a j) Vídeňské úmluvy. Odpovědnost provozovatele nalezneme hned v druhém článku této úmluvy. Čl. II odst. 5 a čl. IV odst. 1 Úmluvy obsahuje zásadu výlučné a objektivní odpovědnosti provozovatele jaderného zařízení. Z pojetí výlučné odpovědnosti provozovatele vyplývá výlučná aplikace zvláštní úpravy v mezinárodních smlouvách, popřípadě odpovídající národní úpravy. Provozovatel také není odpovědným subjektem dle občanského zákoníku a náhrada škody nemůže být požadována po žádném jiném subjektu. Úmluva upravuje v čl. X písm. a) a písm. b) regresní právo provozovatele. Písm. a) uvádí, že jej může uplatnit, pokud tak bylo explicitně určeno v písemné smlouvě a písm. b) zase pokrývá situaci, kdy k události došlo v rámci jednání nebo opomenutí třetí osoby, která tak učinila s úmyslem způsobit škodu. Liberační důvody nalezneme ve čl. IV odst. 2, 3 a 5. Příslušný soud může provozovatele buď částečně, nebo zcela zprostit odpovědnosti v souladu s odst. 2, a to v případě, že škoda vznikla z důvodu hrubé nedbalosti, nebo opomenutí či jednání osoby, která utrpěla škodu, s úmyslem způsobit škodu. Mezi další případy, na které se liberační důvody vztahují, patří v souladu s odst. 3 jaderná škoda způsobená v důsledku jaderné nehody vzniklé díky ozbrojenému konfliktu, válečnému stavu, povstání, občanské válce nebo v přímé spojitosti s přírodní katastrofou. Stejně tak se v souladu s odst. 5 odpovědnost nebude vztahovat na samotné jaderné zařízení a dopravní prostředky sloužící pro přepravu jaderného materiálu.

Jako další Úmluva zakotvuje v čl. V odst. 1 a odst. 3 omezenou odpovědnost provozovatele, spolu s tím i minimální částku této odpovědnosti. Minimální limit odpovědnosti provozovatele stanovený Vídeňskou úmluvou je 5 milionů USD za každou jadernou událost.¹⁰² Některé státy díky již dříve zmíněným diskuzím ohledně principu omezené odpovědnosti provozovatele zavedly odpovědnost neomezenou,¹⁰³

¹⁰¹ HANDRLICA, Jakub. *Jaderné právo. Právní rámec pro mírové využívání jaderné energie a ionizujícího záření*. Praha: Auditorium, 2012, str. 221.

¹⁰² Čl. 5 odst. 3 stanoví, že USD používaný ve Vídeňské úmluvě je zúčtovací jednotkou, která se rovná hodnotě dolaru vůči zlatu dne 29. 4. 1963, což je 35 USD za jednu unci zlata.

¹⁰³ Mezi tyto státy patří např. Německo, Švýcarsko či Švédsko.

na rozdíl od České republiky¹⁰⁴, která má jasně stanovený limit.¹⁰⁵ Starý atomový zákon nejdříve stanovil jako tento minimální limit pro jaderná zařízení určená pro energetické účely 6 miliard Kč a 1,5 miliardy pro ostatní jaderná zařízení, později ale byly tyto částky zvýšeny až na současných 8 miliard Kč a 2 miliardy Kč.¹⁰⁶

Další důležitou povinnost, kterou úmluva upravuje, nalezneme v čl. VII odst. 1. Zde nalezneme ustanovení o povinnosti provozovatele pojistit svou odpovědnost. Starý atomový zákon pak v § 36 upravuje v odst. 3 nejnižší limit pro případy uvedené v § 35 písm. a) starého atomového zákona na 2 miliardy Kč a pro případy v § 35 písm. b) starého atomového zákona na 300 milionů Kč. Na základě mezinárodních konvencí jsou požadovány velké pojistné částky, které nejsou jednotliví pojistitelé schopni zajistit. K vyřešení této situace se pojistitelé sdružují do tzv. pojišťovacích poolů. 1. září 1995 vznikl Český jaderný pojišťovací pool, jehož vedoucím pojistitelem je Česká pojišťovna, a.s., která rovněž vede Kancelář Českého jaderného pojišťovacího poolu.¹⁰⁷

7.2. Odpovědnost za ekologickou újmu

Institut náhrady škody však shledáváme jen obtížně aplikovatelným na ztráty na životním prostředí. Zákon č. 17/1992 Sb., o životním prostředí, proto zavedl nový pojem „ekologická újma“. Definicí tohoto pojmu nalezneme v § 10 zákona o životním prostředí, definuje jej jako „ztrátu nebo oslabení přirozených funkcí ekosystémů vznikající poškozením jejich složek nebo narušením vnitřních vazeb a procesů v důsledku lidské činnosti“. Za specifikum ekologické újmy považujeme skutečnost, že může vzniknout i na věcech, které nemusí být jakýmkoliv dílem výsledkem lidského konání. Je vhodné zmínit, že tato ztráta má dopad kromě na vlastníka věci také na jiné osoby, a mnohdy nejen v blízkosti místa, kde k ní došlo. Ačkoliv § 27 odst. 1 uvádí obecné povinnosti pachatele škody, které by měly vést k nápravě, zákon nezná žádné konkrétní částky či kroky, které by se měly uplatnit s vidinou, aby k nápravě opravdu došlo. Nedořešení některých zákonných otázek týkajících se újmy na životním prostředí nelze stejně jako ustanovení § 27 odst. 4 považovat za šťastné už vzhledem k faktu,

¹⁰⁴ Ing. Dana Drábová Ph.D. na své přednášce zmínila, že právě limitování odpovědnosti určitou částkou, je pro jaderný průmysl oproti ostatním průmyslovým odvětvím s objektivní odpovědností provozovatele specifický.

¹⁰⁵ HANDRLICA, Jakub. *Jaderné právo. Právní rámec pro mírové využívání jaderné energie a ionizujícího záření*. Praha: Auditorium, 2012, str. 225.

¹⁰⁶ Viz § 35 písm. a) a písm. b) zák. č. 18/1997 Sb.

¹⁰⁷ HANDRLICA, Jakub. *Jaderné právo. Právní rámec pro mírové využívání jaderné energie a ionizujícího záření*. Praha: Auditorium, 2012, str. 226.

že institut újmy na životním prostředí je na rozdíl od institutu náhrady škody institutem veřejnoprávním.

Dalším zákonem, který zná pojem ekologická újma je zákon č. 167/2008 Sb., o předcházení ekologické újmy a o její nápravě a o změně některých zákonů. Tento zákon transponuje příslušné předpisy Evropské unie¹⁰⁸ a pracuje se třemi hlavními principy, kterými jsou princip prevence, princip naturální restituce a zásada znečišťovatel platí.¹⁰⁹ Relevantním ustanovením z hlediska jaderného práva je § 1 odst. 3 písm. d), kterým ze své působnosti zákon vyjímá ekologickou újmu nebo bezprostřední hrozbu jejího vzniku, jsou-li způsobeny činností, na kterou se vztahuje občanskoprávní odpovědnost za jaderné škody podle atomového zákona nebo činností, při které se na odpovědnost a náhradu škody či újmy vztahují mezinárodní smlouvy uvedené v příloze č. 2 k tomuto zákonu.

7.3. Odpovědnost za trestné činy

Úkolem trestního práva je chránit práva a oprávněné zájmy fyzických a právnických osob, zájmy společnosti a ústavní zřízení České republiky před zákonem stanovenými trestnými činy. Oproti reparační funkci u náhrady za škodu, zde uplatňujeme spíše funkci preventivní a retributivní, za hlavní cíl trestního práva tedy považujeme nápravu a potrestání pachatele. Právo zná i trestné činy, kterých je možné se dopustit v souvislosti s využíváním jaderné energie a ionizujícího záření. Z množství možných škodlivých dopadů nejen na lidské zdraví a životní prostředí, které mohou vzniknout při využívání jaderné energie ionizujícího záření, vyplývá, že lze naplnit skutkovou podstatu mnoha odlišných trestných činů, i když třeba originálně nebyly určeny k ochraně daného objektu konkrétně před těmito škodlivými dopady. Mezi tyto trestné činy patří např. obecné ohrožení či obecné ohrožení z nedbalosti upravené v § 272 a § 273 zák. č. 40/2009 Sb., trestního zákoníku. Další skupinou mohou být trestné činy, jejichž skutková podstata se určitým způsobem dotýká jaderné problematiky, ale ne nutně musí být daný trestný čin způsoben pouze způsobem dotýkajícím se využívání jaderné energie a ionizujícího záření, např. trestný čin teroristického útoku v § 311 písm. f) trestního zákoníku. Trestní zákoník však zná i dva trestné činy, které se přímo dotýkají nakládání s ionizujícím zářením a jaderným

¹⁰⁸ Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2004/35/ES o odpovědnosti za životní prostředí v souvislosti s prevencí a nápravou škod na životním prostředí, ve znění směrnice Evropského parlamentu a Rady 2006/21/ES o nakládání s odpady z těžebního průmyslu a o změně směrnice 2004/35/ES.

¹⁰⁹ DAMOHORSKÝ, M. a kol. *Právo životního prostředí*. 3. vydání. Praha: C. H. Beck, 2010, str. 86-88.

materiálem. Jedná se o trestný čin nedovolené výroby a držení radioaktivní látky a vysoce nebezpečné látky upravený v § 281 trestního zákoníku a trestný čin nedovolené výroby a držení radioaktivního materiálu a zvláštního štěpného materiálu, který nalezneme v § 282 trestního zákoníku. Výše zmíněných trestných činů se v souladu s § 7 zák. č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim mohou dopustit i právnické osoby.

7.4. Odpovědnost za přestupky

Ještě nedávno česká právní úprava znala odpovědnost za přestupky fyzických osob, odpovědnost za jiné správní delikty právnických osob, správní delikty podnikajících fyzických osob a k tomu kategorii správních deliktů, které mohly páchat i fyzické osoby. Této roztržité právní úpravě stanovil konec zákon č. 250/2016 Sb., o odpovědnosti za přestupky a řízení o nich (dále jen jako „zákon o přestupcích“), který přinesl jednotnou právní úpravu a terminologii, která se ustálila na termínu „přestupek“. Došlo k přesunutí části skutkových podstat přestupků z dosavadního zákona do zvláštního zákona č. 251/2016 Sb., o některých přestupcích a další část přímo do zákonů upravujících konkrétní oblasti veřejné správy. Stejně jako mnoho jiných zákonů, i atomový zákon se musel přizpůsobit nové právní úpravě, a to s účinností k 1. 7. 2017.¹¹⁰ V tomto právním předpise nalezneme obecnou úpravu přestupků a také úpravu řízení o nich.

Ustanovení § 5 zákona o přestupcích definuje přestupek jako „*společensky škodlivý protiprávní čin, který je v zákoně za přestupek výslovně označen a který vykazuje znaky stanovené zákonem, nejde-li o trestný čin.*“ Ustanovení § 60 zákona o přestupcích stanoví, že příslušným orgánem pro řízení o nich je obecní úřad s rozšířenou působností, ale pouze, pokud zákon nestanoví jinak. K řízení o přestupcích uvedených v atomovém zákoně však bude v souladu s ustanovením § 199 atomového zákona SÚJB.

Skutkové podstaty jsou v porovnání se starou právní úpravou podrobnější, což přináší větší právní jistotu adresátů norem. Úprava přestupků v atomovém zákoně koresponduje s uspořádáním zákona o přestupcích, rovněž i kategoriemi osob, jejichž činnost je regulována. Specifickou kategorií ustanovení jsou „Další přestupky právnické nebo fyzické podnikající osoby“. Tyto přestupky pokrývají zbytkové delikty, kterých

¹¹⁰ MLSNA, Petr. *Reforma přestupkového práva – základní východiska, cíle a očekávání*, www.pravniprostor.cz, k 18. 5. 2018

se mohou dopustit i jiné osoby, než jsou uvedené v předcházejících ustanoveních. Spáchat je tedy může jak právnická nebo podnikající fyzická osoba, která nakládá s povolením či registrací v souladu se zákonem, tak i osoba, která jej nemá. Nalezneme zde i úpravu deliktů některých zvláštních subjektů, např. podnikající fyzická nebo právnická osoba, která je provozovatelem zařízení určeného k tvorbě v souladu s § 191 odst. 5 atomového zákona, či má v držbě odval, odkaliště nebo jiný zbytek po činnosti související se získáváním radioaktivního nerostu nebo po jiné hornické činnosti doprovázené výskytem radioaktivního nerostu v souladu s § 191 odst. 3 atomového zákona.

Při tvorbě nové právní úpravy i výběru jednotlivých ustanovení byly vzaty v potaz zákonné povinnosti, na jejichž dodržování má stát zvláštní zájem vzhledem k ochraně veřejného zájmu. Oproti staré úpravě byla vypuštěna úprava některých méně závažných forem porušení atomového zákona, především u přestupků fyzických osob. Rovněž byla vypuštěna i taková ustanovení, která upravují situace, jež v realitě buď nastat nemohou, nebo jsou vysoce nepravděpodobné. Systém sankcí je odstupňován podle různých faktorů, mezi které patří např. závažnost deliktů, povaha pachatelů či jejich četnost. Nejvíce problematické přestupky, jako třeba ty spojené s provozem jaderného zařízení, kterých se dopustí držitel povolení, jsou trestána podstatně vyššími částkami, než méně závažná porušení zákona.¹¹¹ Ustanovení § 199 odst. 3 atomového zákona upravuje případ recidivy v souvislosti s konkrétním přestupkem. V takovém případě zákon povoluje navýšení pokuty nad zákonem stanovený limit na dvojnásobek, nejvýše pak na částku 100.000.000 Kč. Recidiva se počítá v rámci časového úseku kratšího než jeden rok ode dne právní moci rozhodnutí o uložení pokuty za stejný přestupek.¹¹²

¹¹¹ Sankcionalizace nejzávažnějších přestupků dosahuje řádu desítek až stovek milionů Kč, ty méně závažné naopak tisíců až desítek tisíc Kč.

¹¹² Důvodová zpráva k zák. č. 263/2016 Sb., atomový zákon, str. 310-313.

Závěr

Počátky využívání jaderné energie můžeme datovat již do minulého století. Zlomovým se stal objev řízené štěpné reakce na konci roku 1938, neb na tomto principu v současné době fungují všechny jaderné reaktory. Ačkoliv se jaderné elektrárny za roky své činnosti staly významnými producenty jaderné energie a hrají v této oblasti důležitou roli, má vývoj využití jaderné energie i své historicky temné stránky. Hlavním hnacím motorem pro tvorbu legislativy v oblasti mírového využívání jaderné energie a ionizujícího záření bylo nejen jejich nechvalně známé použití k výrobě jaderných zbraní, ale i nespočet jaderných havárií, které na ni až do dnešní doby vrhají stín a zavadávají důvod k pochybnostem kvůli svým katastrofálním následkům.

V průběhu let docházelo stejně jako ve světě i v České republice k zakládání výzkumných institucí zaměřených na výzkum a vývoj v oblasti mírového využívání jaderné energie a ionizujícího záření. Postupem času se z těchto výzkumných institucí vyvinuly instituce, které fungují do až dnešní doby. První jaderné elektrárny jsme se dočkali už za dob Československa. Díky výzkumným činnostem a průmyslovému využívání jaderné energetiky i tenkrát situace hovořila pro nezbytnost stanovení adekvátního právního rámce. Od otevření první jaderné elektrárny uběhlo už více jak 60 let a za tuto dobu se vyvinuly již čtyři generace jaderných elektráren. Jaderné elektrárny se staly nenahraditelným producentem elektřiny v mnoha zemích a rovněž významnou cestou ke snížení emisí plyných škodlivin, a tedy i dodržení mezinárodních klimatických závazků, ke kterým se nespočet zemí zavázal. Ionizující záření zase hraje nenahraditelnou roli ve zdravotnictví. Navzdory výše zmíněným faktům, i v současnosti dochází k časté stigmatizaci jaderné energie a přístup k jaderné energetice jako takové se v jednotlivých zemích diametrálně liší. A i přes to, že mnoho zemí jaderné elektrárny buduje či se na jejich stavbu chystá, v blízké budoucnosti dojde k uzavření několika jaderných elektráren z důvodu změny přístupu některých států k jaderné energetice. Nutno zmínit, že pro některé státy není otázka jejího nahrazení stále vyřešená, a to i přes stanovené plány k ukončení jejího využívání. V české republice vypadá budoucnost jaderné energetiky slibně, neb i Státní energetická koncepce stanoví jako jeden ze svých cílů energetickou soběstačnost a stanoví, že výroba jaderné energie by měla na dominantní pozici nahradit produkci energie z uhelné energetiky. Dle mezinárodních statistik můžeme předběžně plánovat s navýšením celkového počtu jaderných reaktorů ve světě. Vzhledem ke stáří evropské

struktury jaderných reaktorů je třeba počítat s časnou stavbou těchto nových reaktorů, aby nedošlo ke snížení produkované kapacity jaderné energie odstavením mnoha, ne-li všech, nyní funkčních bloků v dané zemi najednou. Stejně jako ve světě, tak i v České republice se plánuje stavba nových jaderných bloků, i když v současné době především právě za účelem omlazení naší struktury reaktorů a nezbytného nahrazení reaktorů již dosluhujících. Předběžně se hovoří o stavbě jednoho bloku v Dukovanech a jednoho v Temelíně.

Za významný pramen mezinárodního atomového práva považujeme mezinárodní úmluvy a principy, které daly vzniknout i mnoha národním právním úpravám, které z jejich obsahu čerpají. Tyto právní prameny jsou výsledkem společného úsilí mezinárodního společenství k vytvoření mezinárodního právního rámce pro tuto oblast, které mimo jiné poukazuje na závažnost řešení otázek vztahujících se k danému tématu. Za hlavní cíl můžeme považovat co nejbezpečnější mírové využívání jaderné energie a ionizujícího záření a předejít jejich dalšímu využití k jiným než mírovým účelům. Mezinárodní úmluvy za tímto účelem upravují opravdu široký okruh činností. I přes jejich povahu soft-law, považujeme za důležitý pramen i technické standardy a doporučení. Dále se nadnárodní úpravě v této oblasti věnovala i Evropská unie, mezi jejíž výsledky normotvorby patří především primární a sekundární právo. Bezpochyby za nejdůležitější relevantní pramen primárního práva považujeme Smlouvu o založení Evropského společenství pro atomovou energii. V rámci sekundárního práva bylo pro oblast mírového využívání jaderné energie vydáno mnoho směrnic a nařízení. V současnosti funguje hned několik výzkumných a mezivládních skupin, jejichž cílem je vytvořit podmínky pro výzkum a vývoj této oblasti, vzájemná spolupráce, ochrana života a zdraví, ochrana životního prostředí atd. Jedná se například o Mezinárodní agenturu pro atomovou energii, Agenturu pro atomovou energii a Euratom. Dá se říci, že Česká republika v této oblasti figuruje jako mezinárodně aktivní, neb přistoupila jako smluvní strana k nejdůležitějším z mezinárodních dohod, stejně tak k členství v nejvýznamnějších mezinárodních organizacích. Vzhledem k velkému počtu důležitých proměnných majících vliv na regulaci v oblasti mírového využívání ionizujícího záření a jaderné energie a neustálému technickému vývoji, je nutné počítat s tím, že se i národní právní předpisy v této oblasti budou vyvíjet a měnit.

Dobrý legislativní rámec pro oblast využívání jaderné energie a ionizujícího záření je stěžejní pro minimalizaci rizik s ním spojených a pro zajištění nezbytné bezpečnosti. V České republice v současné době platí zákon č. 263/2016 Sb., atomový

zákon, který s účinností od 1. 1. 2017 nahradil zákon č. 18/1997 Sb., o mírovém využívání jaderné energie a ionizujícího záření a o změně a doplnění některých zákonů. Ačkoliv byl v době svého vydání zákon z roku 1997 považován za moderní úpravu ve své oblasti, po mnoha letech jeho účinnosti se jeho nahrazení jevílo již jako nezbytné. Zákon zastaral nejen po stránce legislativní, ale i technické. Navíc poměrně často u staré právní úpravy docházelo k přijímání podzákoných právních předpisů buď s vágní formulací či takových, které nerespektovaly výhradu zákona. To nemělo dobrý vliv na celistvost právní úpravy. Změny byly nutné i z důvodu potřeby přizpůsobení naší právní úpravy novým mezinárodním závazkům a implementace příslušných předpisů Euratomu.

Nový atomový zákon je ve srovnání se starou právní úpravou moderní, rovněž již implementuje příslušné předpisy Euratomu a další mezinárodní závazky. Právní úpravy jsou odlišné jak co do rozsahu, tak i obsah zákonů se ve značné části liší. Co však zůstalo, je úprava odpovědnosti za jadernou škodu, která zůstala ve zbytkové působnosti zákona č. 18/1997 Sb. Tato část nebyla do nového zákona zahrnuta vzhledem k tomu, že její obsažení ve starém atomovém zákoně nebylo považováno za nejvhodnější kvůli soukromoprávní povaze odpovědnosti za jaderné škody. Starý zákon byl spolu s dalšími zákony pozměněn zákonem č. 64/2016 Sb., kterým se mění některé zákony v souvislosti s přijetím atomového zákona. Stejně jako stará právní úprava, i nová uplatňuje stěžejní zásadu „od kolébky do hrobu“.

Větší obsáhlost nového atomového zákona se projevuje už u definic základních právních pojmů, což bylo ovlivněno z velké části i již zmíněnou transpozicí předpisů Euratomu. Za šťastné lze považovat jejich systematické rozdělení, přičemž většina těchto základních pojmů se nachází v prvních ustanoveních nového zákona, speciální definice zase nalezneme přímo u příslušných částí pro lepší přehlednost a srozumitelnost zákona. Další ustanovení, která nalezneme v přední části zákona, jsou ustanovení stanovící základní pravidla, zásady a zakázané činnosti. Jejich umístění bylo zvoleno záměrně, a to k podtržení jejich důležitosti. Dále zákon obsahuje odstupňovanou kategorizaci činností vztahujících se k mírovému využívání jaderné energie a ionizujícího záření v souladu s mezinárodními závazky. Atomový zákon je však propojen i s jinými zákony. Mezi tyto zákony patří například zákon o posuzování vlivu na životní prostředí či stavební zákon. Oba dva předpisy obsahují důležitá ustanovení vzhledem k výstavbě záměru jaderné elektrárny, rovněž upravují i případnou účast veřejnosti na takovém řízení. Ta je významná právě proto, že takový

záměr může mít významný vliv na životní prostředí a lidské zdraví. Na výkonu státní správy v této oblasti se podílí mnoho subjektů. Mezi nejdůležitější patří Státní úřad pro jadernou bezpečnost v roli ústředního správního úřadu, vláda České republiky vzhledem k významnosti otázek vztahujících se k této oblasti, některá ministerstva a další subjekty.

Právní úprava zná i nástroje ochrany lidského zdraví a životního prostředí před negativními vlivy spojenými s nakládáním se zdroji ionizujícího záření. Zákon pracuje s rozdělením jednotlivých zdrojů vzhledem k výši rizika, které představují pro lidské zdraví a životní prostředí. Bez tohoto rozdělení by nebylo možné stanovit adekvátní míru ochrany vzhledem k jednotlivým zdrojům. Stanovení administrativně-právních nástrojů a jejich specifik je částí, kde atomový zákon hojně využívá své kategorizace z přední části zákona. Nový zákon odstupňoval způsoby vzniku oprávnění k vykonávání činností spojených s využíváním jaderné energie a ionizujícího záření jako povolení, registraci a ohlášení. Tento systém by měl snížit administrativní zátěž jak na straně Státního úřadu pro jadernou bezpečnost, tak i na straně uživatelů zdrojů ionizujícího záření. Každý z těchto způsobů se pak vztahuje na činnosti spojené s odlišnou mírou rizika při jejich výkonu. Za účelem řádného výkonu státní správy v této oblasti atomový zákon stanoví i kontrolní a evidenční činnost Státního úřadu pro jadernou bezpečnost. Mezi další nástroje sloužící k ochraně lidí, životního prostředí a majetku patří koncepční nástroje jako např. havarijní plány, expoziční limity a neposledně pak ekonomické nástroje ve formě daní a poplatků.

Důležitou součástí životního cyklu využívání jaderné energie a ionizujícího záření je nakládání s radioaktivním odpadem. Stejně jako v ostatních oblastech, i zde se uplatňuje mnoho obecně uznávaných mezinárodních principů. Jaderný odpad se dá rozlišit podle skupenství, či podle míry aktivity. Různé druhy odpadů rovněž vyžadují rozdílný způsob nakládání s ním. Nízko a středně aktivní odpady se ukládají do přípovrchových úložišť, jako úložiště vysokoaktivního odpadu a vyhořelého jaderného paliva se zase budují hlubinná úložiště v horninových podzemních vrstvách. Dobrou zprávou je, že v blízké budoucnosti se plánuje budování hlubinného úložiště na území České republiky, kde bude možné skladovat vyhořelé jaderné palivo a vysokoaktivní odpad.

Za další významnou součást této problematiky považujeme odpovědnost v atomovém právu. Atomové právo zná odpovědnost za trestné činy, přestupky,

ekologickou újmu a jadernou škodu. Nejvíce právních předpisů se dotýká přímo jaderných škod. Na tomto poli bylo přijato mnoho mezinárodních úmluv, které upravují nejrůznější principy i limity. Některé z těchto principů jsou často diskutovány pro svou rozporuplnost, která je také důvodem, že úprava této oblasti se v některých státech liší. Odpovědnost za jaderné škody je objektivní s minimální možností liberace, v České republice využíváme zákonem stanoveného limitu pro tuto odpovědnost, v některých státech však tato odpovědnost existuje bez limitace. Oproti jiným průmyslovým odvětvím, která mají rovněž objektivní odpovědnost, se u nás odpovědnost v jaderné energetice liší právě svou zákonnou limitací. Nový zákon přinesl zlepšení v systematizaci a definicích přestupků, což přispělo ke zlepšení právní jistoty v této oblasti.

Činnosti související s mírovým využíváním jaderné energie a ionizujícího záření vždy budou přinášet bezpečnostní a zdravotní rizika. Úkolem legislativy je však zajistit, aby tato rizika byla v rámci dostupných prostředků, znalostí a dovedností co nejvíce minimalizována. Vzhledem k dalšímu očekávanému rozvoji a výstavbě nových jaderných zařízení v České republice se jeví jako nezbytné, aby národní legislativa byla udržována co nejvíce aktuální v souladu s nejmodernějšími technickými a bezpečnostními poznatky v této oblasti, rovněž aby se udržel moderní právní rámec stanovený novým atomovým zákonem.

Seznam použitých zdrojů

Seznam použité literatury

1. ČEPELKA, Č., ŠTURMA, P. Mezinárodní právo veřejné. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2003, 764 s. ISBN 80-86432-57-2.
2. DAMOHORSKÝ, M. a kol. Mezinárodní právo životního prostředí – zvláštní část. 1. vydání. Praha, IFEC, 2007, 318 s. ISBN 978-80-903409-8-9.
3. DAMOHORSKÝ, M. a kol. Právo životního prostředí. 3. vydání. Praha: C. H. Beck, 2010, 629 s. ISBN 978-80-7400-338-7.
4. GERLOCH, A. Teorie práva. 6. upr. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2010, 336 s. ISBN 80-86432-57-2.
5. HANDRLICA, Jakub. Jaderné právo. Právní rámec pro mírové využívání jaderné energie a ionizujícího záření. Praha: Auditorium, 2012, 294 s. ISBN 978-80-87284-33-9.
6. HENDRYCH, D. a kol. Správní právo. Obecná část. 9. vydání. Praha: C. H. Beck, 2016, 600 s. ISBN 978-80-7400-624-1.
7. ONDŘEJ, Jan. Odzbrojení, prostředek zajištění mezinárodní bezpečnosti. 2. vydání. Plzeň: Aleš Čeněk, 2008, 352 s. ISBN 978-80-7380-129-8.
8. SVOBODA, P. Úvod do evropského práva. 5. vydání. Praha: C. H. Beck, 2013, 432 s. ISBN 978-80-7400-488-9.
9. TŮMA, Miroslav. Jaderné odzbrojení: utopie, nebo projev politického realismu? Praha: Ústav mezinárodních vztahů, 2011, 221 s. ISBN 978-80-8650-696-8.

Seznam použitých internetových zdrojů

1. Agentura pro atomovou energii <https://www.oecd-nea.org/>
2. Časopis Vesmír <https://vesmir.cz/>
3. DIAMO, státní podnik Stráž pod Ralskem <https://www.diamo.cz/cs>
4. E-knihovna Mendelovy univerzity v Brně <https://is.mendelu.cz>
5. Energetické Třebíčsko <http://www.energeticketrebitsko.cz/>
6. Euro.cz, <https://www.euro.cz/>

7. Mezinárodní agentura pro atomovou energii <https://www.iaea.org/>
8. Ministerstvo průmyslu a obchodu <https://www.mpo.cz/>
9. oEnergetice.cz <http://oenergetice.cz/>
10. Poslanecká sněmovna Parlamentu České republiky <https://www.psp.cz/>
11. Právní prostor <https://www.pravniprostor.cz>
12. Radiobiologie <http://fbmi.sirdik.org/>
13. Skupina ČEZ <https://www.cez.cz/>
14. Správa úložišť radioaktivních odpadů <https://www.surao.cz/>
15. Státní úřad pro jadernou bezpečnost <https://www.sujb.cz/>
16. Státní ústav radiační ochrany <http://www.suro.cz/>
17. Techmania Science Center <http://edu.techmania.cz/>
18. Ústav teoretické fyziky Matematicko-fyzikální fakulty Univerzity Karlovy <http://utf.mff.cuni.cz/>

Seznam článků a ostatních zdrojů

1. DRÁBKOVÁ, A. Historie radiační ochrany v České republice (10 let Státního ústavu radiační ochrany). Praha: Státní ústav radiační ochrany, 2006.
2. Důvodová zpráva k zák. č. 263/2016 Sb., atomový zákon, viz <https://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?O=7&CT=560&CT1=0>, k 29. 3. 2018.
3. Koncepce nakládání s radioaktivními odpady a vyhořelým jaderným palivem v České republice z 29. listopadu 2017, Ministerstvo průmyslu a obchodu, viz <https://www.mpo.cz/assets/cz/energetika/strategicke-a-koncepcni-dokumenty/2017/12/Koncepce-nakladani-s-RaO-a-VJP-v-CR.pdf> k 18. 5. 2018.
4. MLSNA, Petr. Článek Reforma přestupkového práva – základní východiska, cíle a očekávání, viz <https://www.pravniprostor.cz/clanky/spravni-pravo/reforma-prestupkoveho-prava-zakladni-vychodiska-cile-a-ocekavani>, k 18. 5. 2018.
5. Národní akční plán rozvoje jaderné energetiky v České republice, viz <https://www.mpo.cz/assets/dokumenty/54251/61936/640148/priloha001.pdf>, k 29. 3. 2018.

6. POKOVÁ, Erika. Článek Historie jáchymovského uranu. In: Vesmír č. 9, 1994: přírodovědecký časopis Akademie věd České republiky. Praha.
7. Přednáška Ing. Dany Drábové Ph.D. na téma „Nový atomový zákon“ ze dne 5. 4. 2017 na Právnické fakultě Univerzity Karlovy.
8. Roční zpráva o provozu elektrizační soustavy České republiky 2016, Energetický regulační úřad, viz https://www.eru.cz/documents/10540/462820/Rocni_zprava_provaz_ES_2016.pdf/800e5a09-a58a-4a73-913f-abc30cda42a5 k 18. 5. 2018.
9. Státní energetická koncepce, viz https://www.mpo.cz/assets/cz/energetika/statni-energeticka-politika/2016/12/Statni-energeticka-koncepce-_2015_.pdf, k 29. 3. 2018.
10. Statut IAEA, viz <https://www.iaea.org/about/statute> k 18. 5. 2018.
11. The Strategic Plan of the Nuclear Energy Agency 2017 – 2022, <https://www.oecd-neo.org/general/about/strategic-plan2017-2022.pdf>, k 30. 3. 2018.
12. Vídeňská úmluva o odpovědnosti za jaderné škody, viz <https://www.iaea.org/sites/default/files/infocirc500.pdf> k 18. 5. 2018.

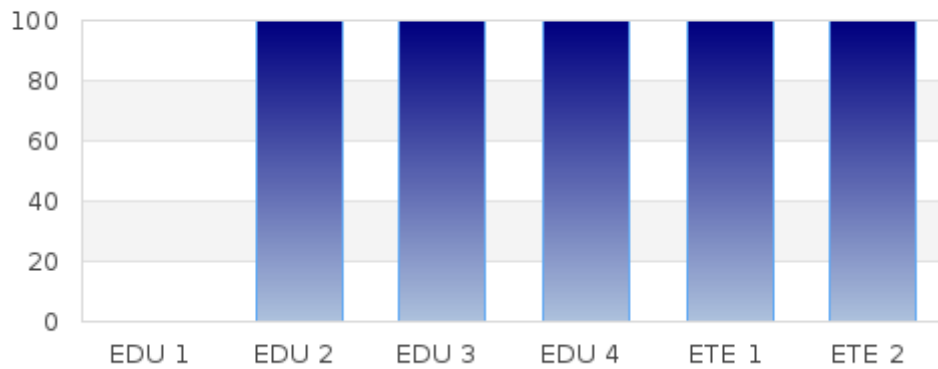
Příloha 1: Prováděcí předpisy k zák. č. 263/2016:

- 379/2016 Sb. – Vyhláška o schválení typu některých výrobků v oblasti mírového využívání jaderné energie a ionizujícího záření a přepravě radioaktivní nebo štěpné látky
- 378/2016 Sb. – Vyhláška o umístění jaderného zařízení
- 377/2016 Sb. – Vyhláška o požadavcích na bezpečné nakládání s radioaktivním odpadem a o vyřazování z provozu jaderného zařízení nebo pracoviště III. nebo IV. kategorie
- 376/2016 Sb. – Vyhláška o položkách dvojího použití v jaderné oblasti
- 375/2016 Sb. – Vyhláška o vybraných položkách v jaderné oblasti
- 374/2016 Sb. – Vyhláška o evidenci a kontrole jaderných materiálů a oznamování údajů o nich
- 362/2016 Sb. – Vyhláška o podmínkách poskytnutí dotace ze státního rozpočtu v některých existujících expozičních situacích
- 361/2016 Sb. – Vyhláška o zabezpečení jaderného zařízení a jaderného materiálu
- 360/2016 Sb. – Vyhláška o monitorování radiační situace
- 359/2016 Sb. – Vyhláška o podrobnostech k zajištění zvládnutí radiační mimořádné události
- 358/2016 Sb. – Vyhláška o požadavcích na zajišťování kvality a technické bezpečnosti a posouzení a prověřování shody vybraných zařízení
- 347/2016 Sb. – Nařízení vlády o sazbách poplatků na odbornou činnost Státního úřadu pro jadernou bezpečnost
- 408/2016 Sb. – Vyhláška o požadavcích na systém řízení
- 409/2016 Sb. – Vyhláška o činnostech zvláště důležitých z hlediska jaderné bezpečnosti a radiační ochrany, zvláštní odborné způsobilosti a přípravě osoby zajišťující radiační ochranu registranta
- 422/2016 Sb. – Vyhláška o radiační ochraně a zabezpečení radionuklidového zdroje
- 21/2017 Sb. – Vyhláška o zajišťování jaderné bezpečnosti jaderného zařízení
- 162/2017 Sb. – Vyhláška o požadavcích na hodnocení bezpečnosti podle atomového zákona
- 329/2017 Sb. – Vyhláška o požadavcích na projekt jaderného zařízení

Příloha 2: Grafy

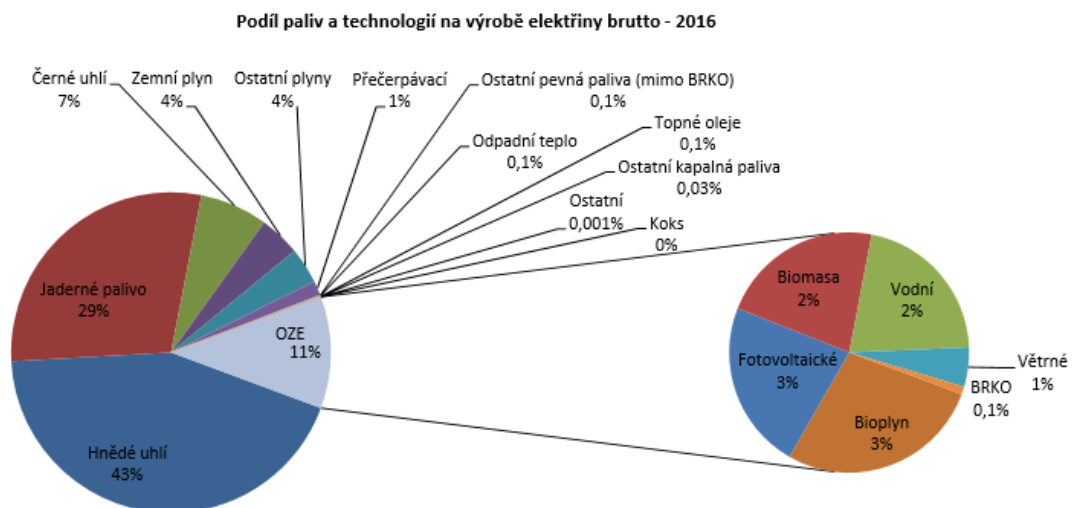
Graf 1

Relativní výkony bloku JE - 18.05.2018

Zdroj: <https://www.sujb.cz/jaderna-bezpecnost/jaderna-zarizeni/aktualni-informace-o-provozu-jadernych-elektren-v-cr/>, k 18. 5. 2018.

Graf 2

Zdroj: Roční zpráva o provozu elektrizační soustavy České republiky 2016, Energetický regulační úřad, str. 8.

Nové české atomové právo

Abstrakt

Tématem této diplomové práce je nové české atomové právo, tedy české atomové právo po přijetí nového atomového zákona. Atomové právo můžeme charakterizovat jako soubor právních norem obsahujících úpravu mírového využívání jaderné energie a ionizujícího záření. Jejich cílem je zajistit ochranu zdraví, života, majetku a životního prostředí a předcházet zneužití jaderné energie a ionizujícího záření k nemírovým účelům.

První kapitola obsahuje stručné poohlédnutí se do historie nejprve ve světě, posléze i v České republice. Tato kapitola kromě historie dále pojednává i o současném stavu a blízké budoucnosti této oblasti. Druhá kapitola se zabývá nadnárodním významem atomového práva, mezinárodním a unijním atomovým právem i nejdůležitějšími mezinárodními organizacemi činnými v této oblasti. Třetí kapitola se věnuje zase českému atomovému právu, včetně jeho ústavních základů, nedávných změn a porovnání se starou právní úpravou i vztahu k vybraným zákonům. O orgánech státní správy a jejich roli a pravomocích pojednává kapitola čtvrtá. Pátá kapitola rozebírá zdroje ionizujícího záření, věnuje se jejich klasifikaci a ochraně lidského zdraví a životního prostředí v souvislosti s nimi. Šestá kapitola se nejprve zabývá definicí radioaktivního odpadu, poté nejdůležitějšími relevantními mezinárodními principy a dohodami, a nakonec také českou právní úpravou v oblasti ukládání radioaktivních odpadů. V sedmé kapitole konečně nalezneme otázky zabývající se odpovědností v atomovém právu. Nejdříve tato kapitola rozebírá odpovědnost za škodu, poté odpovědnost za ekologickou újmu, není opomenuta ani trestní odpovědnost a odpovědnost za přestupky.

Závěr podává především pojednání o odpovědích na otázky zabývajícími se současným stavem a dalším vývojem využití jaderné energie a ionizujícího záření v návaznosti na historický vývoj; o změnách a rozdílech v české právní úpravě atomového práva včetně důvodů k nim.

New Czech nuclear law

Abstract

The topic of this diploma thesis is the new Czech nuclear law, i.e. the Czech nuclear law after the adoption of the new regulation. Nuclear law can be characterized as a set of legal norms containing the regulation of the peaceful use of nuclear energy and ionizing radiation. Their aim is to ensure the protection of health, life, property and the environment and to prevent the misuse of nuclear energy and ionizing radiation for non-peaceful purposes.

The first chapter contains a brief insight first into the world's history, then in the history related to Czech Republic. Apart from history, this chapter also includes the current state and the near future of this area. The second chapter deals with the transnational significance of nuclear law, international and Union atomic law and the most important international organizations active in this field. The third chapter deals again with Czech atomic law, including its constitutional foundations, recent changes and comparison with the old legal regulations and its relationship with selected laws. On the State Administration Bodies and their role and powers are dealt with in chapter four. The fifth chapter analyzes sources of ionizing radiation, deals with their classification and the protection of human health and the environment in relation to them. The sixth chapter deals first with the definition of radioactive waste, then with the most important relevant international principles and agreements, and ultimately with the Czech legislation on the disposal of radioactive waste. In the seventh chapter we finally find questions about responsibility in nuclear law. Firstly, this chapter deals with liability for damage, then responsibility for environmental damage, neither criminal responsibility and liability for offenses is neglected.

In conclusion, the paper deals with answers to questions on the current state and further development of the use of nuclear energy and ionizing radiation in connection with historical development; about the changes and differences in the Czech legislation on nuclear law, including the reasons for them.

Klíčová slova:

Název: Nové české atomové právo

jaderná energie

jaderný odpad

jaderná odpovědnost

atomové právo

Keywords:

Title: New Czech Nuclear Law

nuclear energy

nuclear waste

nuclear liability

nuclear law